

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

A

VYSOKÁ ŠKOLA EKONOMICKÁ V PRAZE

FAKULTA MANAGEMENTU V JINDŘICHOVĚ HRADCI

Bakalářská práce

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

A

VYSOKÁ ŠKOLA EKONOMICKÁ V PRAZE

FAKULTA MANAGEMENTU V JINDŘICHOVĚ HRADCI

Role kurátora pro mládež při řešení výchovných problémů mládeže

Autor: Irena Skaláková

Vedoucí práce: Mgr. Jaroslava Sedláková, PhD.

Studijní program Sociální pedagogika, specializace veřejná správa

Datum odevzdání: 2. 12. 2011

Prohlášení

Prohlašuji, že bakalářskou práci na téma

„Role kurátora pro mládež při řešení výchovných problémů mládeže“

jsem zpracovala samostatně a že jsem vyznačila prameny, z nichž jsem pro svou práci čerpala, způsobem ve vědecké práci obvyklým.

Dále prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č.111/1998 Sb. v platném znění, souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě, elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách.

Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce.

Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

Votice, dne 2.12.2011

.....
Irena Skaláková

Anotace

Práce mapuje roli kurátora pro mládež v rámci výkonu státní správy při řešení výchovných problémů mládeže a v rámci trestního řízení. Zaměřuje svou pozornost na spolupráci s dalšími institucemi a organizacemi, které participují na řešení výchovných problémů mládeže.

V praktické části se detailněji zabývá spoluprací se školami, hledá slabá místa spolupráce a snaží se nalézt cesty ke zlepšení této spolupráce.

Annotation

The work charts the role of Probation officer for youth people in the exercise of state administration in solving educational problems of youth in the criminal proceedings. It focuses its attention on cooperation with other institutions and organizations that participate in solving educational problems of youth.

The practical part in detail concerns cooperation with schools, looking for weak points of cooperation and trying to find ways to improve such cooperation.

Poděkování

Za cenné rady, náměty, inspiraci a vstřícnost
bych chtěla poděkovat vedoucí mé bakalářské práce

Mgr. Jaroslavě Sedlákové, Ph.D.

Obsah

Úvod.....	9
1 Postavení kuráta v systému veřejné správy ČR	11
1.1 Vymezení základních pojmů	11
1.2 Kurátor jako součást systému sociálně právní ochrany dětí a sociální prevence	14
1.3 Postavení kurátoa v systému veřejné správy ČR.....	16
1.4 Legislativa	17
2 Role kurátora při řešení výchovných problémů mládeže	20
2.1 Klienti kurátora	20
2.1.1 Klienti kurátora dle věcné příslušnosti	20
2.1.2 Klienti kurátora dle místní příslušnosti.....	21
2.2 Vyhledávání dětí s výchovnými problémy.....	21
2.3 Činnost kurátora pro mládež.....	22
2.3.1 Preventivní a poradenská činnost.....	24
2.3.2 Metody práce kurátora	26
2.3.3 Preventivní a výchovná opatření	28
2.3.4 Opatření na ochranu dětí.....	30
2.4 Role kurátora při řešení protiprávního jednání dětí a mládeže	31
3 Spolupráce kurátora s dalšími institucemi a odborníky	36
3.1 Orgány sociálně právní ochrany dětí.....	36
3.2 Orgány činné v trestním řízení.....	38
3.3 Probační a mediační služba.....	38
3.4 Školy a školská zařízení	40
3.5 Zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy	42
3.6 Nestátní neziskové organizace.....	44
3.7 Další odborníci	45
4 Výzkum.....	47
4.1 Činnost výchovného poradce	48
4.2 Cíl výzkumu a metodika.....	48
4.3 Popis terénu.....	50
4.4 Popis vzorku respondentů a sběr dat.....	51
4.5 Zpracování výsledků a analýza dat.....	52

4.6	Interpretace výsledků a odpovědi na výzkumné otázky	55
4.7	Případové studie	60
Závěr.....		66
Seznam literatury.....		69
Seznam příloh		71

Úvod

Čtvrtým rokem pracuji jako kurátorka pro mládež na Odboru sociálně právní ochrany dětí Městského úřadu obce s rozšířenou působností. Přesto, že se jedná o činnost, která je upravena zákonem, není tento pojem nikde v legislativě ukotven. Nicméně v praxi je běžně používán. Zákon omezuje tento pojem, respektive pracovní pozici na obecný název „orgán sociálně právní ochrany dětí a takto s ním v legislativě také operuje. Kurátor pro mládež je zaměstnanec státní správy, který se zabývá řešením výchovných problémů mládeže. Při své činnosti vázán právními předpisy, které jeho činnost upravují a vymezují. Zřejmě od července r. 2012 by mělo dojít v rámci chystané novely zákona o sociálně právní ochraně dětí mimo jiné i k posílení pozice kurátora v systému sociálně právní ochrany dětí. Naši zákonodárci si od chystané novely obecně slibují zlepšení činnosti orgánů sociálně právní ochrany dětí, například zavedením standardů kvality práce, zavedením institutů sociální kurately, zavedením povinnosti případových konferencí, vyhodnocování situace dítěte a rodiny či vypracováváním individuálních plánů ochrany dítěte. Novelou zákona bude rovněž posílena kontrolní a řídicí pravomoc krajských úřadů a ministerstev v oblasti sociálně právní ochrany dětí. Zda chystaná novela činnost kurátorů zkvalitní a zefektivní, ukáže samozřejmě čas a praxe. Ve své práci se však budu zabývat nikoliv novelou ale naopak stávajícím systémem, který je již zaběhnutý a „nějak“ funguje. Zda-li současný systém funguje dobře či ne, zda-li má kurátor dostatek potřebných pravomocí, nebo mu legislativa umožňuje, aby jeho činnost vedla k žádoucímu cíli, by totiž vydalo na další téma bakalářské práce. Proto se vrátím k současnému systému a k samotné roli kurátora v řešení výchovných problémů mládeže.

Název práce zní Role kurátora při řešení výchovných problémů mládeže. Jedná se o téma poměrně široké, proto jsem se rozhodla jej zúžit a především více zaměřit na zcela konkrétní problematiku. Výchovnými problémy mládeže se zabývá celá řada subjektů či organizací, státních i nestátních. Může se jednat o výlučnou činnost daného subjektu, případně činnost tohoto subjektu nepřímou provází či s ní je automaticky spjata. Každý z těchto subjektů má v řešení problému svou specifickou roli a funkci. Stejně tak role kurátora v řešení této problematiky má své charakteristiky a specifika. Mezi všemi těmito institucemi je nezbytná vzájemná informovanost a dobrá spolupráce. Také však vzájemné uznání a respekt. Především pak uvědomění si, že činnost každé z těchto institucí má své meze, hranice a

legislativní vymezení a že pouze za předpokladu kvalitní spolupráce může celý systém pomoci dětem a rodinám zdárně fungovat.

Jednou z částí tohoto systému je i spolupráce kurátorů se školami. Tuto spolupráci považují za velmi důležitou a vzájemně prospěšnou. Školy podávají kurátorům důležité poznatky o žácích a studentech, naopak kurátor pomáhá školám při řešení výchovných problémů dětí, kdy má například pravomoc legislativní cestou působit na rodiče, pokud neplní své rodičovské povinnosti související se školou. Je zde tak patrná určitá symbióza. Pokud si v případech řešení problému vyžádáme zprávu ze školy, můžeme zjistit řadu velmi cenných poznatků o dítěti a rodině, které by nám jinak zůstaly utajeny. Proto jsem se rozhodla, že téma své práce zúžím a to právě na spolupráci se školami. Školy jsem zvolila především proto, že velmi důležité, někdy i klíčové poznatky získává kurátor právě od těchto institucí, kde děti tráví velkou část dne a kde tak mají prostor se určitým způsobem projevovat. A naopak v mnohých případech jsou to školy, které přizvou na pomoc kurátora.

V teoretické části této práce se v první kapitole zabývám postavením kurátora v systému veřejné správy ČR. Definuji zde základní pojmy, podkapitolu věnuji zařazení pozice kurátora v systému sociálně právní ochrany dětí a zabývám se legislativou, ze které činnost kurátora vychází a kterou je povinen se řídit. Ve druhé kapitole se zaměřuji na roli kurátora při řešení výchovných problémů dítěte, kde blíže specifikuji klientelu kurátora a konkrétně činnost kurátora při řešení výchovných problémů. Podkapitolu věnuji i roli kurátora při řešení trestné činnosti mládeže, která je také poměrně specifická. Konečně třetí kapitolu teoretické části věnuji spolupráci kurátora s dalšími orgány, institucemi a odborníky.

V praktické části se poté více zaměřím na spolupráci kurátorů a škol. Blíže specifikuji roli výchovného poradce a vytýčím případy, ve kterých školy a kurátoři spolupracují. Dále se budu zabývat pohledem zástupců škol a pohledem kurátora na spolupráci a to pomocí dotazníku a rozbořením několika konkrétních kauz z mé praxe. Budu hledat odpovědi na otázky, které jsem si předem stanovila a jejichž pomocí se pokusím naplnit cíle této práce. Kladu si otázku, kdy se škola na kurátora obrací, tedy kde škola vnímá pomyslnou hranici, kdy na pomoc kurátora přizve. Zajímá mě i to, kde školy vnímají slabé stránky spolupráce a v čem vnímají jedinečnost role kurátora při řešení výchovných problémů. Jedním z nejdůležitějších cílů této práce je pak nalézt cesty ke zlepšení této spolupráce.

1 Postavení kuráta v systému veřejné správy ČR

1.1 Vymezení základních pojmů

Pojem „kurátor“ není nikde v zákoně ukotven, přesto je běžně v praxi používán. S tímto pojmem operuje Ministerstvo práce a sociálních věcí (dále jen MPSV), kdy MPSV na svých internetových stránkách taxativně vymezuje jednotlivé funkce kurátora. Dle slovníku sociální práce je kurátor pro mládež „[...] odborný pracovník státní sociální pomoci, který se zabývá dětmi a mladistvými obtížně vychovatelnými, mladistvými pachateli trestné činnosti a jejich rodinami, jimž poskytuje poradenskou a socioterapeutickou pomoc“ (Matoušek, 2009, str. 99). „Kurátor pro mládež je státní úředník, [...], má poskytovat pomoc při překonávání nepříznivých sociálních podmínek a výchovných vlivů s cílem umožnit dítěti začlenění do společnosti“ (Matoušek, 2005, str. 270). Funkci kurátora, jako sociálního pracovníka spadajícího do rezortu MPSV zmiňuje i Květenská, blíže ji však nespecifikuje (Květenská, 2007). Postavení kurátora, stejně tak pracovníků v oblasti sociálně právní ochrany by měla posílit chystaná novela zákona o sociálně právní ochraně a zákona o rodině. Předpokládá se zavedení pojmu sociální kuratela, funkce kurátora bude uzákoněna a přesně vymezena.

Kurátor pro mládež vykonává činnosti veřejné správy, především činnosti státní správy v přenesené působnosti, ale i samosprávy. Pro vysvětlení zařazení kurátora do systému veřejné správy ČR a pochopení jeho role považuji za důležité tyto pojmy upřesnit.

Stát je jednou s forem organizace společnosti, který má své specifické znaky a funkce. Má vlastní majetek a politickou moc, je společenstvím občanů, kteří trvale žijí na určitém ohraničeném území. Stát je garantem lidských práv svých občanů, která jsou zakotvena v ústavě. Jednou z důležitých funkcí je i ochrana práv dětí, jejichž vývoj je z nejrůznějších důvodů ohrožen nebo narušen. Stát do integrity rodiny zasahuje, respektive smí zasahovat pouze v případech, které mu umožní zvláštní právní předpis a pouze v případech, kdy jsou práva nebo vývoj dítěte vážně ohrožena. Stát ochranu dítěte vykonává ve své přenesené působnosti, prostřednictvím speciálních orgánů. Jedná se o orgány sociálně právní ochrany dětí, jejich činnost vyplývá především ze zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí, ale i dalších právních předpisů. „Sociálně právní ochrana tak určuje vztah demokratického státu a jeho orgánů k rodině a dětem a k výkonu rodičovské zodpovědnosti.“ (Novotná, Burdová, 2007 str. 19).

Veřejná správa je součástí veřejného sektoru. Současné uspořádání vychází z historické tradice a z platné legislativy. Veřejná správa je chápána jako souhrn záměrných činností, kterými jsou zajišťována rozhodnutí volených orgánů, zároveň však nejsou zákonodárstvím, soudnictvím, ani vládou. Veřejná správa zabezpečuje úkoly ve veřejném zájmu na úrovni státu i územní samosprávy. K zajištění činností veřejné správy je třeba zřízení příslušných organizací a institucí, které samotný výkon veřejné správy budou zabezpečovat. Těmto subjektům musí být přesně vymezeny jejich kompetence a to proto, aby míru jejich rozhodování bylo možné kontrolovat a nedocházelo tak ke zneužití moci úředníky. Tyto kompetence vycházejí z ústavy a navazujících zákonů. Veřejná správa je tedy také vykonavatelem zákonů, realizátorem politiky státu. Veřejná správa je v poslední době také často chápána jako „služba veřejnosti“. Jak jsem již zmínila, činnosti veřejné správy jsou zabezpečovány řadou institucí, kterým je třeba přesně vymezit kompetence, tedy působnost a pravomoc. Rozlišujeme působnost věcnou, která konkretizuje předmět činnosti dané instituce a působnost místní, která udává území, kde se věcná působnost bude realizovat. Dále je určen charakter a rozsah pravomocí, které daná instituce má při výkonu své činnosti. Veřejnou správu dále dělíme na státní správu a samosprávu (Peková, Pilný, Jetmar, 2008).

Státní správa je součástí veřejné správy a je hlavním realizátorem politiky státu. Státní správa je realizovaná státními orgány a orgány, na které stát výkon své správy přenesl. Stát svou správu na jiné subjekty přenáší prostřednictvím zákonů.

Samospráva vychází z práva občanů na územní samosprávu, tedy spravování určitého území menšího než je stát. Jde tedy o samostatné obstarávání svých záležitostí občany a to prostřednictvím volených orgánů. Toto právo je upraveno Ústavou ČR a dalšími příslušnými zákony, např. zákon č. 128/2000 Sb., o obcích.

Obec je základním územním samosprávním celkem, který má své základní znaky a funkce. Tyto jsou vymezeny zákonem. Vykonává činnosti v samostatné a přenesené působnosti.

Obce s rozšířenou působností vznikly k 1. 1. 2003 poté, co byly zrušeny okresní úřady. V každém z bývalých okresů tak vznikly 2-3 obce s rozšířenou působností. Kompetence okresních úřadů byly převedeny na obce s rozšířenou působností a částečně na krajské a další správní úřady. Výčet obcí s rozšířenou působností je uveden v zákoně č. 314/2002 Sb., o stanovení obcí s pověřeným obecním úřadem a stanovení obcí s rozšířenou působností. Správní obvody těchto obcí jsou vymezeny vyhláškou ministerstva vnitra č. 388/2002 Sb.

Obecní úřad obce s rozšířenou působností je jedním z orgánů obce, je zřízen pro výkon samosprávy a státní správy. Obecní úřad obce s rozšířenou působností je zároveň obecním úřadem a pověřeným obecním úřadem. Vykonává tedy mimo činnosti v samostatné působnosti i činnosti v přenesené působnosti a to nejen pro samotné území této obce, ale pro celý správní obvod obce s rozšířenou působností. Správní obvod obce s pověřeným obecním úřadem a správní obvod obce s rozšířenou působností je pak určen zvláštním právním předpisem a to vyhláškou ministerstva vnitra č. 388/2002 Sb. Každý obecní úřad má svou strukturu, dělí se na odbory a oddělení. Každý z odborů má svého vedoucího odboru, který je z činnosti své a svého odboru odpovědný tajemníkovi. Obecní úřad vykonává činnosti v samostatné a přenesené působnosti. Působností je myšlen okruh úkolů, které jsou obci svěřeny.

Samostatná působnost - Právo na územní samosprávu je zakotveno v ústavě, základní územní členění pak určují zvláštní zákony. Samostatnou působností obcí je myšleno spravování záležitostí v zájmu obce a jejích občanů, pokud nejsou zákonem svěřeny krajům nebo nejde o výkon přenesené působnosti. Dále jde o záležitosti, které jsou stanoveny zvláštním zákonem. Jde o záležitosti, které obec spravuje samostatně. Orgány státu a krajů jsou oprávněny do samostatné působnosti pouze na základě zákona, a pokud to vyžaduje ochrana zákona.

Přenesená působnost - Jde o výkon státní správy, kterou vykonávají orgány obcí. Výkon přenesené působnosti vyplývá ze zákona a je podřízen a kontrolován orgány státní správy a krajským úřadem. Přenesenou působnost můžeme rozlišit do tří stupňů. Přenesenou působnost v základním rozsahu vykonávají orgány obce, kdy území obce je správním obvodem, jde o obce tzv. I. typu. Obcí I. typu je každá obec. Přenesená působnost pověřených obecních úřadů, tedy obcí II. typu je vykonávána v rozsahu vyplývajícím ze zákona a ve správním obvodu, který je určen zvláštním právním předpisem. Typickou působností, která je specifická pro pověřené obecní úřady, je působnost matričního a stavebního úřadu. Obecní úřad obce s rozšířenou působností, tedy obec III. typu, vykonává přenesenou působnost v rozsahu stanoveném zákonem a ve správním obvodu, který je určen prováděcím právním předpisem. Tímto předpisem je myšlen zákon č. 314/2002 Sb., o stanovení obcí s pověřeným obecním úřadem a stanovení obcí s rozšířenou působností.

1.2 Kurátor jako součást systému sociálně právní ochrany dětí a sociální prevence

Sociálně – právní ochrana dětí je odvětvím veřejného práva, vyplývá ze zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů. Ochranu zájmů a práv dětí upravují i další právní předpisy, jako je zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, listina základních práv a svobod nebo Úmluva o právech dítěte a mnohé další. Legislativa týkající se ochrany a zajišťování práv dítěte se stále vyvíjí a zdokonaluje, přizpůsobuje se současným podmínkám.

Sociálně - právní ochranou dětí je myšlena povinnost státu chránit právo dítěte na příznivý vývoj a řádnou výchovu, ochranu oprávněných zájmů dítěte, včetně ochrany jeho jmění a působení směřující k obnovení narušených funkcí rodiny. Jedná se o souhrn nástrojů, které zájem dítěte zajišťují. Předním hlediskem sociálně právní ochrany dětí je tedy zájem a blaho dítěte (Novotná, Burdová, 2007).

„Sociální ochrana je sociální prevencí i sociální službou“. (Tomeš, 2010, str. 337). Službou je zde myšleno například specializované sociální poradenství, ochrana práv a zastupování, prevencí pak především depistáž ohrožených dětí a následně sociální práce s rodinami (Tomeš, 2010).

Sociálně právní ochrana je poskytována dětem mladším 18 let, jejichž vývoj je z nejrůznějších důvodů ohrožen nebo narušen. Jedná se o děti: *„jejichž rodiče zemřeli, neplní povinnosti plynoucí z rodičovské zodpovědnosti, nevykonávají nebo zneužívají práva plynoucí z rodičovské zodpovědnosti. Dále na děti, které byly svěřeny do výchovy jiné fyzické osoby než rodiče, pokud tato osoba neplní povinnosti plynoucí z rodičovské zodpovědnosti. Zaměřuje se na děti, na kterých byl spáchán trestný čin ohrožující život, zdraví, svobodu, jejich lidskou důstojnost, mravní vývoj nebo jmění, nebo je podezření ze spáchání takového činu, které jsou na základě žádostí rodičů nebo jiných osob odpovědných za výchovu dítěte opakovaně umisťovány do zařízení zajišťujících nepřetržitou péči o děti nebo jejich umístění v takových zařízeních trvá déle než 6 měsíců, které jsou ohrožovány násilím mezi rodiči nebo jinými osobami odpovědnými za výchovu dítěte, popřípadě násilím mezi dalšími fyzickými osobami, které jsou žadateli o azyl odloučenými od svých rodičů, popřípadě jiných osob odpovědných za jejich výchovu.“* (Zákon č. 359/1999 Sb. O sociálně právní ochraně dětí, § 6). Sociálně právní ochrana se dále zaměřuje na děti, u kterých se vyskytují sociálně patologické projevy.

Těmito se ve své činnosti zabývá kurátor pro mládež a více se na ně zaměřím v dalších kapitolách.

Sociálně-právní ochrana je poskytována všem dětem bez rozdílu, na základě principu zákazu diskriminace. V sociálně právní ochraně dětí platí i další důležité pravidlo, které říká, že stát zasahuje do rodičovské zodpovědnosti pouze v případě, že práva nebo vývoj dítěte jsou ohroženy. Toto pravidlo vychází i z Listiny základních práv a svobod, čl. 10 odst. 2, kde je zakotveno právo na ochranu před neoprávněným zasahováním do soukromého a rodinného života a je dále konkretizováno čl. 32 odst. 4, je péče o děti a jejich výchova právem rodičů. Je tak kladen důraz na povinnosti a odpovědnost samotných rodičů. Stát a sociálně právní ochrana nastupuje tehdy, kdy je dítě v rodinném systému ohroženo natolik nebo po tak dlouhou dobu, že působení veřejné moci se stává nezbytným, nebo pokud se dítě samo z nejrůznějších důvodů chová rizikově a tím dochází k ohrožení jeho samotného, nebo jeho okolí (Novotná, Burdová, 2007).

Sociálně právní ochranu dětí zajišťují orgány sociálně právní ochrany. Jsou to především obecní úřady a obecní úřady obcí s rozšířenou působností. Ty vykonávají sociálně právní ochranu především v přenesené působnosti, jde o výkon státní správy. Zákon jim ukládá nejvíce povinností, neboť s ohledem na nejlepší znalost místních podmínek a poměrů rodiny ohroženého dítěte mohou včas problém odhalit a učinit potřebné kroky k podpoře rodiny. Mají také možnost bezprostředně sledovat účinnost učiněných opatření. Orgánem sociálně právní ochrany dětí je dále krajský úřad, Ministerstvo práce a sociálních věcí a Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí se sídlem v Brně. V samostatné působnosti zajišťují sociálně právní ochranu dětí obce a kraje, komise pro sociálně-právní ochranu dětí a další právnické a fyzické osoby, které mají pověření pro výkon sociálně právní ochrany. Zákon umožňuje vykonávat sociálně právní ochranu také nadacím, občanským sdružením, církvím apod. Jejich činnost je přesně vymezena zákonem č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí v § 48 odst. 2. Pro výkon sociálně právní ochrany musí mít pověření pro výkon sociálně právní ochrany vydané Krajským úřadem, případně Magistrátem.

Agenda pracovníků sociálně právní ochrany dětí je velmi široká. Jelikož se ve své práci zabývám činností kurátora, dále se zaměřím pouze na výkon činností kurátora.

1.3 Postavení kurátora v systému veřejné správy ČR

Kurátor pro mládež je nedílnou součástí systému sociálně právní ochrany dětí a sociální prevence. Kurátor pro mládež je státním úředníkem, zaměstnancem územního samosprávného celku, který se podílí na výkonu správních činností. Vztahují tak na něj povinnosti úředníka dle zákona č. 312/2002 Sb., o úřednících územních samosprávných celků a o změně některých zákonů. Svou činnost vykonává na obecních úřadech obcí s rozšířenou působností, případně Městských částí statutárních měst a hlavního města Prahy. Dle struktury toho kterého úřadu, je poté zařazen do příslušného odboru. Obvykle se jedná o odbor sociálních věcí nebo odbor sociálně právní ochrany dětí. Na úřadech, kde jsou odbory členěny na oddělení, bývá někdy kurátor zařazen v oddělení sociální prevence. Což je často na Městských úřadech větších měst, kde je i více kurátorů pro mládež – působí tak na samostatném oddělení.

Kurátor zaměstnaný na příslušném úřadě vykonává svou činnost vyplývající z příslušných právních předpisů a to ve správním obvodu obce s rozšířenou působností, případně městské části, kde působí. V přenesené působnosti obecního úřadu vykonává kurátor svou činnost pro samotnou obec s rozšířenou působností a její místní části. V přenesené působnosti obecního úřadu obce s rozšířenou působností pak vykonává svou činnost v celém správním obvodu obce s rozšířenou působností.

Kurátor vykonává svou činnost téměř výhradně v přenesené působnosti. Činnost v samostatné působnosti vykonává pouze okrajově a to pouze pro samotnou obec III. typu a její místní části. Dle zákona č. 359/1999 Sb., se jedná v podstatě pouze o to, že obec ve své samostatné působnosti má vytvářet předpoklady pro zájmovou činnost dětí. Tuto činnost však zpravidla nevykonává samotný kurátor, nanejvýš se na této činnosti může podílet, případně dávat různé podněty vyplývající z jeho zkušeností, znalostí problematiky apod. Do samostatné působnosti kurátora můžeme zařadit rovněž ukládání výchovných opatření ve správním řízení a spolupráci s dalšími subjekty, které působí v oblasti sociálně právní ochrany dětí na území daného regionu.

Dle nařízení vlády č. 222/2010 Sb., o katalogu prací ve veřejných službách a správě, je kurátor pro mládež zařazen v části 2.10.19 zařazen jako referent sociálních věcí v 10. platové třídě. Katalog prací stanovuje zařazení prací ve veřejných službách a správě do platových tříd zaměstnanců podle jejich složitosti, odpovědnosti a namáhavosti. Katalog prací je členěn dle

druhu povolání. Podle tohoto katalogu kurátor vykonává sociální práci s dětmi, které spáchaly trestný čin nebo čin jinak trestný a s dětmi, páchajícími přestupky. Dále plní úkoly sociálně-právní ochrany dětí. (katalog prací, str. 141).

Kurátor pro mládež jako úředník, musí mít úspěšně vykonanou zkoušku ze zvláštní odborné způsobilosti. Tato povinnost vychází ze zákona č. 321/2002 Sb., o úřednících územních samosprávných celků a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů, a dále z vyhlášky č. 512/2002 Sb., o zvláštní odborné způsobilosti úředníků územních samosprávných celků, ve znění pozdějších předpisů. Pokud kurátor splňuje vzdělání v bakalářském nebo magisterském oboru, který konkretizuje zvláštní právní předpis, může požádat o uznání rovnocennosti vzdělání, zkoušku vykonat nemusí, bude považován za odborně způsobilého.

Předním hlediskem kurátora musí být vždy nejlepší zájem dítěte, které se po jeho zásahu vrátí zpět ze „zcestí“, na které se vydalo, případně se posune „někam dále“. Protože pro každé dítě, pro každou rodinu, je dobré a vhodné něco jiného, každý případ je nutno posuzovat velmi individuálně, aby nebylo „uděláno více škody, než užitku“, což se může nesprávnými zásahy do integrity rodiny a samotného dítěte velmi rychle stát. Je proto nutné uvědomit si, jakou roli vlastně má kurátor při práci s rodinou. Především není pouze úředníkem slepě sledujícím právní předpis. Je také sociálním pracovníkem, člověkem se svými představami, zájmy, hodnotami, postoji, které do své činnosti zákonitě promítá. Je to člověk, který se musí řídit i citem, svým nejlepším svědomím, vědomím a ctí.

1.4 Legislativa

Činnost kurátora vychází z mnohých právních předpisů. Je zde obvykle nazýván „orgánem sociálně právní ochrany“ (dále jen „OSPOD“). Z následujících činností kurátora přímo vychází, jejich znalost je pro výkon činnosti kurátora nezbytná. Jedná se o:

- Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí. Jde o stěžejní zákon, ze kterého činnost pracovníka OSPOD, který se zabývá dětmi s výchovnými problémy a trestnou činností přímo vychází.
- Zákon č. 94/1963 Sb. o rodině. Kurátor operuje především s pojmy rodičovská zodpovědnost a výchovné opatření, které má možnost rodičům za určitých podmínek uložit a která z tohoto zákona vyplývají. Dále hovoří o tom, že „dítě je povinno své rodiče

ctít a respektovat“ (zákon č. 94/1963 Sb., § 35), nebo že je povinno rodičům dle svých možností pomáhat, a v případě existence vlastních příjmů nebo majetku přispívat na společné potřeby rodiny, z čehož rovněž v některých případech kurátor může vycházet

- Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů. Jak již název napovídá, tento zákon specifikuje postupy orgánů činných v trestním řízení v případě páchaní protiprávního jednání dítěte a samozřejmě i blíže specifikuje povinnosti a postupy kurátora.
- Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník a zákon č. 141/1961 Sb., trestní řád
- Zákon č. 99/1963 Sb. občanský soudní řád – „*Občanský soudní řád upravuje postup soudu a účastníků v občanském soudním řízení tak, aby byla zajištěna spravedlivá ochrana práv a oprávněných zájmů účastníků, jakož i výchova k zachovávaní zákonů, k čestnému plnění povinností a k úctě k právům jiných osob*“ (Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, § 1). Dle tohoto právního předpisu kurátor postupuje například v případě podávání návrhu na předběžné opatření, nebo na prodloužení ústavní výchovy. Dále, konkrétně § 176 -§ 180 se zabývají přímo péčí soudu o nezletilé.

Další důležité právní předpisy, které kurátor při své činnosti využívá:

- Zákon č. 200/1990 Sb, zákon o přestupcích,
- Zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů
- Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání
- Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně souvisejících zákonů
- Zákon č. 293/1993 Sb., o výkonu vazby
- Zákon č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě
- Zákon č. 283/1993 Sb., o státním zastupitelství

Vzhledem k tomu, že kurátor pro mládež je také sociálním pracovníkem, považuji za nutné, zmínit to, že by se měl řídit **etickým kodexem sociálních pracovníků České republiky**, který je platný od 1. 1. 1995 a vychází z etického kodexu Mezinárodní federace sociálních pracovníků. Kodex vymezuje základní etické zásady související s činností sociálního pracovníka a dále upravuje jeho povinnosti ve vztahu ke klientovi, zaměstnavateli, svým

kolegům, ke svému povolání a odbornosti a také ke společnosti
(<http://socialnirevue.cz/item/eticky-kodex-socialnich-pracovniku-ceske-republiky>, 8. 1. 2011).

2 Role kurátora při řešení výchovných problémů mládeže

2.1 Klienti kurátora

2.1.1 Klienti kurátora dle věcné příslušnosti

Klientem kurátora je nezletilá osoba s rizikovými projevy. Obecně se jedná o poruchy chování a trestnou činnost. Dle zákona o sociálně právní ochraně dětí, § 6, odst. 1, písm. c), d), jde o děti, „*kteřé vedou které vedou zahálčivý a nemravný život spočívající v tom, že, zanedbávají školní docházku, nepracují, i když nemají dostatečný zdroj obživy, požívají alkohol nebo návykové látky, živí se prostitucí, spáchaly trestný čin nebo, jde-li o děti mladší než 15 let, spáchaly čin, který by jinak byl trestným činem, děti, které se opakovaně dopouštějí útěků od rodičů nebo jiných fyzických nebo právnických osob odpovědných za výchovu dítěte [...] dětmi s projevy nesnášenlivosti a násilí.*“ Dále se zaměřuje na děti stýkající se se závadovou společností, která ve zvýšené míře požívá alkoholické nápoje nebo jiné návykové látky, na děti, které sympatizují s různými extremistickými skupinami, sleduje děti s projevy nesnášenlivosti a násilí. (Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí).

Kurátor pro mládež dále pracuje s dětmi, u kterých se projeví opakované poruchy chování. „*Poruchy chování lze charakterizovat jako odchylku v oblasti socializace, kdy jedinec není schopen respektovat normy chování na úrovni odpovídající jeho věku, event. na úrovni svých rozumových schopností*“ (Vágnerová, 2008, str. 779). Mezi poruchy chování řadíme lži, záškoláctví, útoky a toulání, dále šikanu, vandalismus, rvačky a jiné násilnosti. U dětí s vrozenou dispozicí se nežádoucí chování může objevit již v raném školním věku, zpravidla však o poruchách chování hovoříme až později, přibližně od období středního školního věku. V praxi je tak typickým klientem kurátora dítě od 12 do 18 let. Příčiny problémového chování jsou rozmanité. Mnohdy je výsledná porucha ovlivněna více faktory, hovoříme tak o „multifaktoriální podmíněnosti“. Mezi tyto faktory patří především genetické a biologické dispozice, úroveň inteligence a v neposlední řadě vliv sociálního prostředí, tedy rodiny a vrstevníků. (Vágnerová, 2008). Z tohoto faktu především kurátor při své činnosti vychází.

Poruchy chování v jejich závažných formách, jako je sebepoškozování, napadání druhých, šikanování apod. ohrožují zdraví nebo život samotného agresora ale i ostatní lidi. Méně závažné formy, jako lhaní, ničení věcí, útoky nebo toulání poškozují především toho, kdo se jich dopouští. Poruchy chování jsou diagnostikovány převážně u chlapců, u dívek je jejich

výskyt méně častý. Poruchy chování mohou být předstupněm kriminálnímu chování nebo duševní nemoci v dospělosti. (Matoušek, 2003). „*Na poruchy chování by mělo být reagováno kombinací proaktivních strategií (lepší přístup klienta k sociálně přijatelným a zajímavým aktivitám, účast v programech zlepšující klientovy dovednosti, přímé ovlivnění léky nebo psychoterapií) se strategiemi restriktivními, které brání tomu, aby klient poškozoval sebe či druhé.*“ (Matoušek, 2003, str. 153). Zde má kurátor velmi důležitou funkci. Obecně jde o to, že kurátor má možnost působit na klienta, kdy v aspektu proaktivních strategií má řekněme „poradenskou a koordinační funkci“ a v aspektech restriktivních opatření je ten, který má možnosti působit i jako represivní orgán. Kurátor svým zásahem nejvíce může přispět v aspektu vlivu sociálního prostředí, ke zmírňování ostatních vlivů je pak nezbytné přizvat na pomoc další odborníky.

2.1.2 Klienti kurátora dle místní příslušnosti

Místní příslušnost kurátora, tedy pro jaké území bude svou činnost vykonávat, vyplývá ze zákona a řídí se trvalým pobytem dítěte. Kurátor pracuje s dětmi, které mají trvalý pobyt na území České republiky. Konkrétně jde o děti, které mají trvalý pobyt v územně správním celku, kde kurátor působí. Na základě institutu dožádání jiného obecního úřadu obce s rozšířenou působností pak pracuje i s rodinami, které nejsou v jeho správním obvodu hlášeny k trvalému pobytu, avšak zdržují se zde fakticky. Kurátor poskytuje pomoc také dětem cizinců, které mají na území České republiky povolen trvalý pobyt nebo jsou zde hlášeny k pobytu nejméně 90 dnů, případně je oprávněno zde trvale pobývat, případně zde podalo žádost o udělení mezinárodní ochrany nebo zde pobývá s rodičem, který zde zažádal o oprávnění k pobytu z důvodu poskytnutí dočasné ochrany (zákon č. 359/1999 Sb.).

2.2 Vyhledávání dětí s výchovnými problémy

Mám za to, že mnoho dětí s výchovnými problémy se ke kurátorovi vůbec nedostane. Jedná se o rodiny, které jsou schopny situaci samy zvládnout a vyřešit svými vlastními silami, nebo se naopak jedná o rodiny, které problémy svých dětí z různých důvodů neřeší. Bude se však jednat pouze o situace, kdy že se dítě nedopustilo protiprávního jednání, případně se jeho

problémy nijak neprojevují ve škole (záškoláctví, agresivita, podezření na zneužívání návykových látek) apod. V těchto situacích totiž mají „státní orgány, pověřené osoby, školy, školská zařízení a zdravotnická zařízení, popřípadě další zařízení určená pro děti“ oznamovací povinnost ve směru k obecnímu úřadu obce s rozšířenou působností. Oznámení jsou povinni učinit ihned, jakmile se o těchto skutečnostech dozví, aby mohl kurátor včas přijmout potřebná opatření (Novotná, Burdová, 2007). Tato povinnost vyžaduje všímavost všech těchto orgánů a uvědomění si, že včasná intervence je prvním a velmi důležitým z řady kroků, při řešení výchovných problémů dětí.

O závadovém chování dítěte se kurátor může dozvědět i ze strany jakékoliv fyzické osoby, kdy každý občan je oprávněn upozornit OSPOD na dítě s rizikovými projevy. Jedná se pouze o oprávnění, ne o zákonnou povinnost, tedy pokud by toto někdo neučinil, nebude následovat žádná sankce. Obavy oznamovatele z případného prozrazení zákon ošetřuje povinností pracovníků OSPOD zachovávat o těchto osobách mlčenlivost. Toto oznámení je možné učinit i anonymně. Rovněž tak každá fyzická osoba je oprávněna upozornit samotného rodiče, že jeho dítě se nechová v souladu s právními či morálními normami (Novotná, Burdová, 2007).

V některých případech se na kurátora obracejí sami rodiče. V praxi se jedná většinou o případy, kdy rodiče sami jsou již bezradní ze situace, neví, jak sami problémy nezletilého řešit. Tyto případy jsou většinou pro kurátora výhodné v tom, že rodiče jsou nastaveni ke spolupráci, problém řešit chtějí. Též samo dítě má právo se na OSPOD obrátit a požádat o pomoc a to i bez vědomí rodičů, rovněž má právo svobodně vyjádřit své názory.

2.3 Činnost kurátora pro mládež

Jednou ze základních činností kurátora je sociální práce s rodinami a dětmi. Sociální práce je definována jako „*společenskovední disciplína i oblast praktické činnosti, jejichž cílem je odhalování, vysvětlování, zmírňování a řešení sociálních problémů [...] sociální práce se opírá jednak o rámec společenské solidarity, jednak o ideál naplňování individuálního lidského potenciálu. Sociální pracovníci pomáhají jednotlivcům, rodinám, skupinám i komunitám dosáhnout nebo navrátit způsobilost k sociálnímu uplatnění. Kromě toho pomáhají vytvářet pro jejich uplatnění příznivé společenské podmínky*“ (Matoušek, 2003).

Kurátor pracuje s rodinami a dětmi u kterých se objevily problémy v chování. Poskytuje jim poradenskou pomoc a vykonává také preventivní činnost. Tyto dvě činnosti jdou ruku v ruce a vzájemně se při práci kurátora prolínají. Dále má kurátor, jako státní úředník možnost sankcionovat osobu odpovědnou za výchovu dítěte v případě, že neplní své zákonné povinnosti ve směru k dítěti, také má možnost obrátit se na soud s návrhem na uložení výchovného opatření, nebo podat návrh na ústavní výchovu.

Jakmile kurátor zaznamená dítě, které je ohroženo sociálně patologickými jevy, zakládá spisovou dokumentaci „Om“ o rodině. Její vedení je povinností pracovníka OSPOD, řídí Směrnicí MPSV č. j. 21 - 42246/2002 ze dne 29. října 2002 a instrukcí MPSV, č. j. 21-12242/2000 ze dne 15. března 2000, kterou se stanoví rozsah evidence dětí a obsah spisové dokumentace o dětech vedené orgány sociálně-právní ochrany dětí a obsah spisové dokumentace o žadatelích o osvojení a o svěřením dítěte do pěstounské péče (www.mpsv.cz, 2010). Ve spisové dokumentaci shromažďuje veškeré záznamy z jednání s klienty, různými institucemi a organizacemi, ze šetření v rodinách a záznamy o všech úkonech, které kurátor při práci s rodinou učinil. Obsahem spisové dokumentace jsou i všechny příchozí dokumenty od dalších institucí a organizací. Může se jednat například o rozsudky soudů, protokoly PČR nebo závěrečné zprávy z provedené diagnostiky apod.

Pro činnosti kurátora je vždy nutný osobní styk s dítětem a oběma jeho rodiči. I v případě, že dítě je svěřeno do výchovy pouze jednomu z rodičů, je nezbytné komunikovat s oběma. Je totiž třeba nezapomínat na to, že rodič úpravou poměrů nepozbývá rodičovskou zodpovědnost.

První setkání kurátora a klienta může proběhnout v instituci, tedy na pracovišti kurátora, na PČR při výslechu dítěte, nebo ve škole, kam je pozván na výchovnou komisi. První setkání může proběhnout i neohlášenou návštěvou v přirozeném prostředí klienta, tedy v jeho obydlí. Kurátor se co možná nejdříve snaží zjistit informace důležité pro jeho další činnost a to pomocí různých metod. Jedná se především o rozhovor, naslouchání, šetření v rodině, návštěvy ve škole či zaměstnání nebo také pozorování. Snaží se zjistit příčiny vzniku problému a jeho vývoj. Důležité poznatky získává kurátor od samotného nezletilého, od jeho rodičů, ze školy, kterou nezl. navštěvuje, od zaměstnavatelů, od obecních úřadů dalších obcí, od PČR, případně od různých odborníků, psychologů, psychiatrů, odborných zařízení apod. Toto vzájemné předávání informací je ošetřeno zákonem č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí. Kurátor je oprávněn tyto informace požadovat a uvedené orgány jsou povinny

tyto informace podat. Na základě zjištěných informací poté volí vhodné a především účinné postupy práce s rodinou a prostředky působení na dítě s ohledem na to, o jakou problematiku se jedná (Novotná, Burdová, 2007).

V případě, že se u dítěte jedná o první, mimořádné, nepříliš závažné vybočení, je patrné, že dítě si uvědomuje nesprávnost svého chování a rodina se snaží spolupracovat, obvykle postačí výchovný pohovor. Pokud se však jedná o opakované nebo závažné jednání a veškerá intervence se mívá účinkem, je nutno přistoupit k již přísnějším opatřením, která na návrh kurátora ukládá opatrovnický soud. V průběhu spolupráce s rodinou jsou společně nastavována různá pravidla, kterých je třeba, aby nezletilý klient respektoval. Může se jednat o dodržování času návratu domů, zdržení se užívání alkoholu, případně pravidelná docházka do školy apod. Následně kurátor kontroluje dodržování těchto pravidel, přičemž je v kontaktu s rodiči a dalšími institucemi. Jsou nastavována i obecná pravidla spolupráce. Rodiče i nezletilý jsou tak například informováni o dalších krocích, které mohou následovat.

2.3.1 Preventivní a poradenská činnost

Preventivní činnost, neboli předcházení vzniku a prohloubení problému je obecně jedním z nejdůležitějších principů sociálně právní ochrany dětí. Prevenci rozlišujeme na primární, sekundární a terciární. Primární prevencí jsou aktivity zaměřené na nejširší veřejnost, cílem je předejít vzniku problémů a následkům spojených s rizikovým chováním. Sekundární prevence se zaměřuje na již rizikové jedince, u kterých chceme předejít vzniku, rozvoji a přetrvávání negativních projevů. Cílem terciární prevence je především resocializace, udržení výsledků dosažených předchozími intervencemi, týká se jedinců, u kterých již došlo k negativním projevům (Matoušek, 2003).

Poradenství je poskytování informací klientovi, které jsou důležité pro řešení daného problému. Poradenství je také metodou, prostřednictvím které klient sám získá náhled na svou situaci a nachází nové způsoby řešení dané situace. Poradenství může mít formu jednorázovou, krátkodobou nebo dlouhodobou (Matoušek, 2003).

Sociální poradenství, které poskytuje svým klientům kurátor je obecně podávání informací a rad rodinám při řešení výchovných problémů dětí. Jedná se například o poskytování informací o síti zařízení v určité lokalitě, která mohou být rodině nápomocna při řešení daného

problému nebo poskytování informací o možných postupech řešení situace. Cílem je poskytnout rodinám pomoc a podporu při řešení problému. Kurátor se snaží o to, aby poradenství bylo poskytnuto do té míry, aby rodina sama byla schopna svou situaci zvládnout a vyřešit. Jde o to, nabídnout rodině různé možnosti řešení dané situace a následně pomoci s realizací zvoleného postupu a to tak, aby co možná nejméně docházelo do zásahu integrity rodiny. Kurátor rodinám poskytuje i základní právní poradenství. Například v případě spáchání protiprávního jednání nezletilým, nebo při podávání návrhů k soudu.

Kurátor při své činnosti má *„působit na rodiče, aby plnili povinnosti vyplývající z rodičovské zodpovědnosti, projednat s rodiči odstranění nedostatků ve výchově dítěte, projednat s dítětem nedostatky v jeho chování, sledovat, zda je na základě kontrolních oprávnění zamezováno v přístupu dětí do prostředí, které je z hlediska jejich vývoje a výchovy ohrožující [...] sledovat nepříznivé vlivy působící na děti a zjišťovat příčiny jejich vzniku, činit opatření k omezování působení nepříznivých vlivů na děti* (zákon č. 359/2003 Sb., o sociálně právní ochraně dětí, § 10 odst. 1, 2, 3). Považuji za důležité upřesnit, že uvedené činnosti jsou povinností nejen Obecních úřadů obcí s rozšířenou působností prostřednictvím kurátora, ale jsou také v působnosti obcí I. a II. typu v rámci výkonu samosprávy. Praxe je však většinou taková, že činnost, kterou by v přenesené působnosti měly vykonávat obecní úřady obcí I. a II. typu přesto vykonává kurátor, neboť tyto obce nejsou na tuto činnost personálně a odborně vybaveny. Povinností obcí III. typu je *„pomáhat rodičům při řešení výchovných nebo jiných problémů souvisejích s péčí o dítě, poskytuje nebo zprostředkovává rodičům poradenství při výchově a vzdělávání dítěte [...]* (zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí, § 11). Kurátor se při své činnosti zaměřuje i na využití volného času ohroženého dítěte, snaží se ho nasměrovat na vhodné volnočasové aktivity, které budou prevencí rizikového chování

V rámci prevence kurátor pořádá přednášky pro školy, či rodiče zaměřené na řešení výchovných problémů (zákon č. 359/1999 Sb.). Jde o přednášky zaměřené na problematiku trestní odpovědnosti, drogových závislostí, šikany nebo podání informací o síti zařízení v dané oblasti, která v různých situacích mohou rodinám pomoci při řešení již konkrétního problému.

2.3.2 Metody práce kurátora

Kurátor s rodiči a dětmi jedná osobně, snaží se volit účinné prostředky a metody se zřetelem na to, o jaký problém se jedná. Jeho cílem je působit na děti a rodiče tak, aby nedocházelo k opakování, případně pokračování problému. Snahou je také napomáhat dětem řešit jejich problémy, které by mohly vyústit v negativní projevy (zákon č. 359/1999 Sb.). „Metodou“ je myšlen specifický postup, který má svůj cíl a je směřován na určitou sociální skupinu. Obecně, mezi základní a nejdůležitější metody práce kurátora můžeme zařadit rozhovor, aktivní naslouchání, šetření v rodině, provádění výchovných pohovorů, pozorování a další. Podrobněji vysvětlím některé z nich, čímž zároveň dokreslím roli kurátora.

Rozhovor

Rozhovor je dorozumívání dvou nebo více osob, jde o dialog, pomocí kterého dochází k formulování a odkrývání pravého stavu věcí. Je jednou ze základních technik pracovníka pomáhajících profesí. Jeho správné vedení je nezbytné pro vytvoření dobrého vztahu a následnou práci s klientem. Proto je velmi důležité, aby se komunikující navzájem pochopili a poskytli si zpětnou vazbu. Komunikace se však neodehrává pouze v rovině slov, avšak zároveň probíhá i na neverbální úrovni, proto projev klienta je nutné vždy vnímat jako celek. Rozhovor má sloužit k formulaci toho, co klient potřebuje, ale také ke zjištění toho, co je ochoten a schopen sám přijmout, k předání informací (Matoušek, 2003). Pomocí rozhovoru je možné dovést klienta k získání náhledu na své jednání a chování. Při rozhovoru kurátor dítě informuje o všech rozhodnutích a postupech, které se ho týkají, podává informace o dalších opatřeních, které uvažuje přijmout a také co z nich vyplývá pro dítě, i rodiče. Dítě si totiž jen velmi těžko samo představí, co výchovná opatření, nebo nařízení ústavní či ochranné výchovy obnáší a v jakých případech se taková opatření ukládají (Novotná, Burdová, 2007).

Výchovné pohovory vedené s nezletilými

Výchovné pohovory vedené s dětmi jsou nedílnou a velmi podstatou součástí práce kurátora. Kurátor pro mládež provádí výchovné pohovory s dětmi s cílem pomoci dítěti uvědomit si nesprávnost počínání, nastavit zrcadlo a přivést k náhledu na věc. Ukazuje jakýsi směr, cestu. Nezletilý totiž velmi často problém nevidí, nemá náhled na své chování, není schopen vyhodnotit závažnost svého jednání. Tyto pohovory mohou být zaměřeny na trestní odpovědnost mládeže, na problematiku záškoláctví, agresivitu apod. V některých případech je již samotné provedení výchovného pohovoru efektivní. Jde většinou o méně závažné případy,

kdy provedení výchovného pohovoru je v podstatě jediným a především účinným opatřením ve věci. Při závažnějším jednání a dlouhodobější spolupráci s rodinou jsou výchovné pohovory obvykle doplňujícím opatřením. Dítě je na OSPOD opakovaně zváno v pravidelných intervalech, jsou zjišťovány aktuální informace, je kontrolována efektivnost stanovených dohod, či učiněných opatření. Je zjišťováno, co se přihodilo za uplynulé období, co se podařilo nebo nepodařilo a z jakého důvodu. Domnívám se, že pro dítě je velmi motivující, pokud je, za úspěch, byť malý, pochváleno. Mnoho dětí s rizikovým chováním pochvalu ze strany rodiny či školy nezná. Tyto pohovory jsou obvykle vedeny v nepřítomnosti rodičů. V některých případech jsou naopak jednání účastni zároveň rodiče i dítě. Může se jednat například o situace, kdy kurátor vystupuje jako prostředník, „mediátor“ při řešení konfliktních situací mezi dětmi a rodiči, v případě nastavování pravidel chování, nebo pokud kurátor s rodiči a dítětem sepisuje dohody, týkající se výchovných pravidel.

Šetření v rodině a řešení problémů v přirozeném prostředí klienta

Kurátor je oprávněn při plnění svých úkolů navštěvovat rodinu a dítě v jeho přirozeném sociálním prostředí a to na základě zvláštního oprávnění. Tato návštěva je reakcí na již vzniklou událost a nesmí být v rozporu s právem každého na ochranu před neoprávněným zasahováním do soukromého či rodinného života. S ohledem na konkrétní případ kurátor volí buď předem avizovanou návštěvu, nebo návštěvu neohlášenou. Vychází z toho, co potřebuje zjistit, jaký je cíl šetření, neboť návštěva předem avizovaná nám může podat zkreslený obraz skutečného stavu. Frekvence těchto návštěv záleží na závažnosti situace a je na posouzení kurátora. Rodiče jsou povinni šetření kurátorovi umožnit. Kurátor má možnost navštěvovat dítě i ve škole, kdy škola má za povinnost umožnit a zajistit provedení pohovoru s dítětem. Návštěva dítěte v jeho přirozeném prostředí nám může mnohé naznačit, vnímavému jedinci napomoci získat představu o skutečném stavu věci (Novotná, Burdová, 2007).

Případové konference

V závažnějších případech, resp. před přijetím závažného opatření (např. pokud je uvažováno o uložení výchovného opatření, případně podání návrhu na ústavní výchovu) kurátor organizuje případové konference. Jedná se o odbornou diskusi zainteresovaných subjektů nad daným případem. Smyslem je rychle a úplně vyhodnotit situaci dítěte a jeho rodiny a nalézt vhodné řešení daného případu. (Metodické doporučení MPSV č. 2/2010 pro postup orgánů sociálně-právní ochrany dětí při případové konferenci).

2.3.3 Preventivní a výchovná opatření

Jak jsem již uvedla, snahou kurátora je předcházení vzniku problému nebo jeho narůstání a to pomocí různých postupů a metod. Touto metodou je mimo jiné i možnost uložit rodičům sankce v případě, že nebudou plnit své zákonné povinnosti ve směru k dítěti. Obecně se jedná o situace, kdy rodiče neplní své povinnosti vyplývající z rodičovské zodpovědnosti. „*Rodičovská zodpovědnost je souhrn práv a povinností při péči o nezletilé dítě, zahrnující zejména péči o jeho zdraví, jeho tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj*“ [...] (zákon č. 94/1963 Sb. o rodině, § 31). Rodiče jsou povinni řídit jednání dítěte a vykonávat nad jeho chováním a jednáním dohled, který bude odpovídat stupni jeho vývoje (zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, § 31). K sankcím kurátor přistupuje v situacích, kdy rodiče mohou a objektivně jsou schopni tuto péči vykonávat, ale z nějakých důvodů se tak neděje. Tyto sankce jsou využívány až ve chvíli, kdy všechna předchozí opatření selhala, tedy v situacích, že rodiče nedbali doporučení kurátora, odmítali spolupracovat a sami byli ve věci problémů dítěte nečinní, například nezačali s dítětem docházet přes doporučení do odborného zařízení apod. Těmto sankcím obvykle předchází práce s rodinou, kdy s rodiči i nezletilým je opakovaně hovořeno, rodině jsou doporučována nejrozličnější postupy a opatření. V některých případech však tato forma působení nemá žádoucí účinek. Proto v závažnějších případech je využití sankcí jedinou možností, jak rodinu někam dovést, v nejlepším případě k uvědomění si, že situaci je skutečně nutné řešit, nebo alespoň sankce může být jakousi výstrahou, že není možné podobný přístup rodičů a dítěte tolerovat a je třeba zásah zvenčí. Většina rodičů má zájem problémy v chování dítěte řešit. Někteří však spolupráci odmítají a situaci sami nijak neřeší. Poté je nutné je upozornit, že jsou povinni s kurátorem spolupracovat, na vyzvání se dostavit a poskytnout potřebné informace, které kurátor pro svou činnost potřebuje. V případě, že rodiče ani na toto upozornění nebudou reflektovat a spolupráci odmítnou, má kurátor možnost přistoupit k různým opatřením, které mu umožňuje zákon. Těmito opatřeními mohou být:

Výchovná opatření dle zákona o rodině

Výchovným opatřením je myšleno napomenutí, stanovení dohledu a uložení omezení. Výchovné opatření je sankcí, ale zároveň i prevencí v pokračování závadového chování, případně přístupu rodičů k problémům dítěte. O výchovných opatřeních může rozhodnout orgán sociálně právní ochrany ve správním řízení, kdy je uloženo rozhodnutím. Pokud o tomto výchovném opatření rozhodne obecní úřad, je povinen o tom vyrozumět obecní úřad

obce s rozšířenou působností. Dále o něm může rozhodnout soud rozsudkem a to obvykle na základě podnětu nebo návrhu kurátora. Pokud o výchovném opatření rozhodne soud, sleduje provádění a účinnost těchto opatření a to obvykle prostřednictvím obecních úřadů a obecních úřadů obcí s rozšířenou působností, neboť ty mají k rodinám blíže a z toho důvodu mají lepší možnosti chování a jednání dětí sledovat a působit na ně tak, aby opatření byla naplňována. O tom, jaké výchovné opatření orgán uloží, rozhoduje obvykle podle míry závažnosti daného případu, ale také dle vhodnosti a předpokladu, že bude v dané situaci účinné. **Napomenutí** je nejmírnější formou výchovného opatření, je ukládáno spíše v méně závažných případech. Jeho cílem je upozornit dítě, nebo dospělého na nežádoucí chování. Je obvykle ukládáno jako první, pokud ani přes jeho uložení nedojde k nápravě, je přistupováno k přísnějším opatřením. **Dohled** může být stanoven nad výchovou rodičů nebo nad chováním nezletilého dítěte. Cílem je intenzivnější sledování projevů dítěte. Je realizován v součinnosti se školou, zaměstnavatelem, rodinou, středisky výchovné péče, případně dalšími odborníky, které dítě navštěvuje (Novotná, Burdová, 2007). Pokud je dohled uložen soudem, žádá si jednou za půl roku aktuální písemnou zprávu od kurátora o chování a jednání dítěte a dalších důležitých poznatcích, které se za uplynulé období udály. Posledním z výchovných opatření je „uložení **omezení**, která zabrání škodlivým vlivům na jeho výchovu, zejména návštěvu podniků a zábav pro nezletilého vzhledem k jeho osobě nevhodných“ (zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, § 43 odst. (1) písm. a). Může se jednat o zákaz vstupu na diskotéky, do klubů, barů, heren. Toto opatření si klade za cíl zabránit kontaktu dítěte s rizikovými skupinami a prostředím (zákon č. 359/1999 Sb).

Uložení povinnosti využít pomoci odborného poradenského zařízení, pokud tuto pomoc přes doporučení kurátora rodiče sami nezajistili, dítě tuto pomoc nezbytně potřebuje a je zřejmé, že pomocí tohoto zařízení by bylo možné situaci účinně řešit. Může se jednat například o situaci, kdy dítě je ohroženo drogami nebo má závažné poruchy v chování. Tato povinnost je projednávána ve správním řízení, je vydáno správní rozhodnutí. Pokud by došlo k tomu, že rodiče tuto povinnost přesto nesplní, mohou se dopustit přestupku dle zákona o sociálně právní ochraně dětí a může jim tak být uložena pokuta nebo napomenutí (Novotná, Burdová, 2007).

Pokuty mohou být uloženy v přestupkovém řízení, pokud fyzická osoba nesplní své povinnosti ve směru k dítěti, které jsou uloženy ve správním řízení a dány správním rozhodnutím. Dvě ze situací, ve kterých tyto pokuty mohou být uloženy a se kterými se kurátor může dostat do kontaktu při své činnosti, jsem uvedla výše.

Pokud má kurátor za to, že došlo k naplnění skutkové podstaty trestného činu, podává **trestní oznámení** nebo podnět na prošetření věci PČR. Konkrétně se jedná například o situaci, kdy se trestného činu dopustí ten, „*kdo byť i z nedbalosti, ohrozí rozumový, citový nebo mravní vývoj dítěte tím, že a) svádí ho k zahálčivému nebo nemravnému životu b) mu umožní vést zahálčivý nebo nemravný život c) umožní mu opatřovat pro sebe nebo pro jiného prostředky trestnou činností nebo jiným zavrženíhodným způsobem, nebo d) závažným způsobem poruší svou povinnost o ně pečovat nebo jinou svou důležitou povinnost vyplývající z rodičovské zodpovědnosti*“ (zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, § 201 odst. 1).

2.3.4 Opatření na ochranu dětí

Mezi opatření směřující k ochraně dětí patří kromě dalších podání návrhu soudu na nařízení, prodloužení nebo zrušení ústavní výchovy. Nařízení ústavní výchovy je nejzávažnějším opatřením, které zásadně zasahuje do práv rodičů a dítěte a výrazně ovlivňuje jeho další vývoj. Z toho důvodu je nutné, aby před tím, než soud o tomto opatření rozhodne, došlo k přezkoumání, zdali není možné situaci řešit jiným opatřením, případně tato opatření nejdříve realizovat. Rozhodnutí o ústavní výchově obvykle předchází odborná ambulantní péče psychologa, psychiatra, nebo také dobrovolné pobyty ve Střediscích výchovné péče, na dětské psychiatrii apod. a samozřejmě intenzivní zásahy kurátora. Někdy však ani mnohá opatření nemají žádoucí efekt a podání návrhu na ÚV je nevyhnutelné. V závažných případech je o ústavní výchově možno rozhodnout, aniž by tomu předcházela jiná opatření, nebo formy pomoci. Bude se jednat například o velmi závažné, akutní situace, kdy dítě bude umístěno na základě některé z forem předběžného opatření dle zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád. Podat návrh na nařízení ústavní výchovy je oprávněn obecní úřad obce s rozšířenou působností, státní zástupce a vzhledem k tomu, že jde o beznávrhové řízení, může soud sám řízení zahájit. V mnohých případech jsou navrhovatelé samotní rodiče. V praxi se jedná o situace, kdy si sami již nevědí s výchovou dítěte s rizikovými projevy rady. Ústavní výchova je obvykle ukončena dosažením věku 18 let. Zákon však umožňuje v případech, pokud se nepodařilo naplnit cíle ústavní výchovy prodloužit ústavní výchovu až do 19 let (Holub, Nová, 2004). Může se jednat například o situace, kdy dítě nemá dokončenou přípravu na budoucí povolání a je důvodná obava, že pokud by se dítě vrátilo do svého původního prostředí, tuto přípravu by nezavršilo.

OSPOD, resp. kurátor má po nabití právní moci rozhodnutí určité pravomoci, ale také povinnosti. Nejprve je povinen zajistit, aby ústavní výchova byla realizována. Pokud se rodiče nebudou řídit rozhodnutím soudu a dítě do zařízení nepředají, podává kurátor k soudu návrh na výkon rozhodnutí. Kurátor rovněž sleduje dodržování práv dítěte v zařízení. Pokud shledá, že práva dítěte v zařízení jsou porušována, je povinen to oznámit zřizovateli zařízení, případně i soudu, který o nařízení ústavní výchovy rozhodoval. Dále pravidelně přezkoumává, zdali přetrvávají důvody pobytu dítěte v zařízení. Toto činí ze zákona povinnými, pravidelnými návštěvami dítěte v zařízení a také návštěvami rodičů. Kurátor je povinen dítě i jeho rodiče navštěvovat jedenkrát za tři měsíce. Ústavní zařízení jsou povinna mu návštěvu dítěte umožnit a zajistit mu kontakt s ním. Kurátor je oprávněn s dítětem mluvit o samotě a nahlížet do spisové dokumentace, kterou zařízení o dítěti vede. A to především za účelem zjištění co možná nejširšího spektra informací, které mu pomohou získat objektivní pohled na věc a budou mu tak nápomocny k přijetí dalších opatření v zájmu dítěte, což je především jeho návrat do rodiny. Kurátor tak poskytuje pomoc a poradenství rodině i po umístění dítěte v zařízení. Snahou kurátora je především to, aby se pozitivně rozvíjely vztahy mezi umístěným dítětem a rodiči a to tak, aby se dítě mohlo do rodiny, pokud to bude reálné, vrátit. V tomto případě je kurátor oprávněn podat návrh k soudu na zrušení ústavní výchovy (zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí).

Kurátor se také vyjadřuje k pobytům dítěte u rodičů, dává písemné povolenky. Kurátor souhlas s pobytem dítěte v domácím prostředí nepovolí, pokud by to bylo v rozporu se zájmy dítěte, například podmínky u rodičů tomu neodpovídají apod. (zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí).

2.4 Role kurátora při řešení protiprávního jednání dětí a mládeže

Svá specifika má role kurátora, ale i dalších orgánů, při spáchání protiprávního jednání nezletilým. Jeho kompetence a povinnosti při řešení těchto problémů se řídí nejen zákonem č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí, ale především zákonem č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže. Smyslem tohoto zákona je přijetí účinného opatření s cílem zabránit opakování činu a přijetí odpovědnosti za protiprávní jednání. Pokud se protiprávního jednání dopustí dítě mezi 15. – 18. rokem, tedy *mladistvý*, hovoříme o *provinění*. V rámci zákona č. 218/2003 Sb. je zvlášť upraven způsob projednání a okruh opatření v případě, že se

protiprávního jednání neboli **činu jinak trestného**, dopustí **dítě mladší 15 let**, tedy osoba, která není trestně odpovědná. Orgány činné v trestním řízení mají postupovat ve spolupráci s orgány sociálně právní ochrany dětí. Reakce orgánů, které se zabývají řešením těchto činů, by měla být co nejrychlejší a učiněná opatření by měla být adekvátní spáchanému protiprávnímu jednání. Primární je výchovné působení na dítě a jeho ochrana před škodlivými vlivy. Zákon č. 218/2003 Sb. v § 40 uvádí, že účast OSPOD, PMS, zájmových sdružení občanů a osob realizujících probační programy na řešení spáchaného protiprávního jednání dítětem nebo mladistvým „*má směřovat k posílení výchovného působení, vytvořit podmínky pro individuální přístup k řešení jednotlivých věcí, včasná reakce na potřeby a zájmy mladistvých a poškozených osob i všech dalších subjektů dotčených trestnou činností a také tímto způsobem trestné činnosti zamezovat a předcházet.*“ Kurátor tak má působit výchovně a zároveň přístup ke klientům by měl být nanejvýš individuální (zákon č. 218/2003 Sb.).

Pokud se **dítě mladší 15 let** dopustí jednání, které by za předpokladu, že by bylo starší 15 let bylo posuzováno jako přestupek (např. drobná krádež), Policie ČR (dále jen PČR) je povinna vyrozumět OSPOD. Kurátor si rodinu pozve k projednání celé záležitosti, dle potřeby učiní šetření v rodině. Provede s nezletilým výchovný pohovor a poučí jej o trestní odpovědnosti. Pokud se jedná o opakovanou záležitost nebo o dítě s dalšími výchovnými problémy, doporučí návštěvu odborného zařízení nebo podá návrh na uložení výchovného opatření.

Čin jinak trestný je čin vyšší společenské nebezpečnosti, který, pokud by jej spáchala osoba starší 15ti let, byl klasifikován jako trestný čin, případně provinění. PČR OSPOD vyrozumí o spáchání činu jinak trestného nezletilým a předvolá jej k výslechu. Pokud je na PČR vyslýcháno dítě mladší 15 let, je při výslechu nutná přítomnost třetí osoby, která má odborné zkušenosti s výchovnou mládeží. Mezi tyto třetí osoby patří například kurátor, pedagog nebo psycholog. V praxi je obvykle přizván právě kurátor. PČR požaduje vypracování písemné zprávy na nezletilého, kterou kurátor vypracuje na základě poznatků, ze spisové dokumentace dítěte, poznatků z provedeného šetření v rodině, provedením pohovoru s nezletilým i jeho rodiči, vždy si vyžádá i zprávu ze školy, kterou nezletilý navštěvuje. Zákonný zástupce i nezletilý je kurátorem vždy poučen o dalším postupu ve věci, tedy i o tom, že věc může být projednávána u soudu v rámci občanského řízení. Hovoří rovněž o možnostech náhrady škody a omluvě poškozeným. Dle povahy spáchaného činu je možno využít pomoci Probační a mediační služby. Například pokud je třeba mediace, dohody o úhradě škody mezi pachatelem

a poškozeným. Poté, co je vyšetřování skončeno, PČR vždy věc pro nedostatek věku odloží a postupuje celou spisovou dokumentaci na Okresní státní zastupitelství (dále jen OSZ), které posoudí, zdali se jedná o spáchání činu jinak trestného. Pokud posoudí, že ne, věc odloží a záležitost je ukončena. V opačném případě podá k soudu **návrh na uložení opatření**. V případě dětí mladších 15 let se bude jednat o **občanské soudní řízení**, nikoliv o trestní. Soud ustanoví dítěti opatrovníka, což je v případě dětí mladších 15 let advokát a nařídí ústní jednání s tím, že obešle všechny účastníky daného řízení. Účastníkem řízení o uložení opatření dítěti mladšímu 15 let, je nezletilé dítě, jeho zákonní zástupci, OSPOD, osoby, o jejichž právech a povinnostech má být v řízení jednáno (např. poškození) a jiné osoby, jejichž přítomnost je třeba (svědci, znalci, tlumočníci apod.). Těsně před jednáním si obvykle kurátor pozve rodinu, kdy zjišťuje aktuální situaci, podrobně informuje o průběhu soudního jednání. Účast OSPOD, resp. kurátora umožňuje soudu důkladné zjištění rodinných a sociálních poměrů, ve kterých dítě žije, jaká byla dosavadní péče o něj. Kurátor se rovněž vyjadřuje k tomu, zdali se již u nezletilého v minulosti objevila některá z forem rizikového chování, případně, jak byla věc řešena a s jakými výsledky, co se povedlo a co nikoliv. Kurátor dále může během projednávání případu činit návrhy, klást vyslýchaným otázky, podává aktuální informace. Dostává rovněž prostor vyjádřit se závěrem, kdy navrhuje vhodné opatření. Proti vydanému rozsudku má možnost podat odvolání. Samotné jednání má být vedeno především v souladu se zájmy dítěte, proto i **opatření** by mělo být uloženo s ohledem na dosavadní vývoj dítěte, na jeho osobnost, celkovou vyspělost a mělo by reagovat na jeho aktuální situaci. Opatření by mělo být uloženo takové, aby ve svém důsledku motivovalo dítě ke změně svého chování, aby byly vytvořeny pozitivní podmínky pro jeho další rozvoj. V některých případech postačí k nápravě samotné projednání věci před soudem. Mezi opatření, která může soud uložit dítěti mladšímu 15ti let, patří výchovná povinnost, výchovné omezení, napomenutí s výstrahou, zařazení do terapeutického, psychologického nebo jiného vhodného výchovného programu ve středisku výchovné péče, dohled probačního úředníka a ochranná výchova (Šámal, Válková, Sotolář, Hrušáková, 2004).

V případě, že se **mladistvý** dopustí **přestupku**, postup se řídí dle zákona č. 200/1990 Sb., o přestupcích. Přestupek můžeme definovat jako „*zaviněné jednání, které porušuje nebo ohrožuje zájem společnosti a je za přestupek výslovně označeno v zákoně o přestupcích, nejde-li o jiný správní delikt postižitelný podle zvláštních právních předpisů anebo o trestný čin*“ (zákon č. 200/1990 Sb., o přestupcích, § 2). Na mladistvé, kteří spáchali přestupek, se

pohlíží se zvláštní péčí, tedy i možnost sankcí uložených za spáchaný přestupek jsou mírnější než u dospělých pachatelů. Správní orgán je povinen vždy informovat OSPOD o spáchání přestupku mladistvým s tím, že mu zašle vyrozumění o konání ústního jednání. Kurátor se účastní těchto jednání. Pokud se jedná o závažnější nebo opakovaný přestupek, obvykle s rodinou naváže další spolupráci (zákon č. 200/1990 Sb., o přestupcích).

Pokud se **mladistvý** dopustí **provinění je** Obvodní oddělení PČR (dále jen OOPČR) povinno informovat OSPOD o spáchání protiprávního jednání mladistvým. OOPČR obvykle zasílá na OSPOD protokol o „podání vysvětlení“, věci se ujímá kurátor. V případě podezření na spáchání provinění OOPČR předává věc službě kriminální policie a vyšetřování (dále jen SKPV). Případ dostává specialista pro mládež. SKPV zašle na OSPOD usnesení o zahájení trestního stíhání a předvolání k výslechu. U výslechů mladistvých není povinná přítomnost třetí osoby, obvykle se však kurátor těchto výslechů účastní. Při řízení proti mladistvým je věnována značná pozornost ***zjištění poměrů mladistvého***, ve kterých žil před a v době spáchání provinění. Rovněž je zohledňována jeho aktuální životní situace. Zjistit tyto okolnosti je důležité pro volbu nejvhodnějšího opatření. Ve všech trestních věcech mladistvých je proto policejním orgánem vyžadována písemná zpráva kurátora, ten je povinen zprávu vypracovat. Zjištění poměrů mladistvého by mělo být provedeno co možná nejdříve. Kurátor provádí šetření v rodině, hovoří s mladistvým, zjišťuje jaká je úroveň rodinného prostředí, tedy zdali rodiče žijí společně, jaké jsou vzájemné vztahy a vazby jednotlivých členů rodiny a jaké je postavení mladistvého v rámci rodinného systému. Zjišťuje, jaké je sociální postavení rodiny, jaká je hodnotová orientace jejích členů, zjišťuje se míra vlivu rodičů na osobnost dítěte. Dále zjišťuje chování mladistvého ve škole, v zaměstnání, kdy si žádá o písemnou zprávu. Zjišťuje jaké je zařazení mladistvého v kolektivu vrstevníků, jeho vztah a postoje ke spolužákům, případně dalším zaměstnancům školy, jaký je jeho prospěch a chování za celou dobu školní docházky. Kurátor dále zjišťuje vztah mladistvého s jeho blízkým sociálním okolím, tedy s kým udržuje vztahy ve svém volném čase, jaký na něj mají vliv. Věnuje prostor jeho volnočasovým aktivitám, zálibám. Zjišťuje přehled případných spáchaných provinění včetně toho, jaká opatření byla učiněna a nakolik byla efektivní. Dále zjišťuje, postoj mladistvého k provinění, zdali je ochoten napravit následky provinění, jaké bylo chování mladistvého před i po spáchání provinění. Tedy zdali si uvědomil, čeho si dopustil, získal náhled na své chování a pokusil se odstranit následky svého jednání - projevenou lítostí, domluvou o náhradě škody, případně její úhradou. Součástí zprávy je i

výtah ze spisové dokumentace Om, pokud již v rodině bylo v minulosti něco řešeno. Po ukončení policejního vyšetřování je OSPOD vyrozumíváno o seznámení se spisem. Kurátor tak dostává možnost nahlédnout do vyšetřovacího spisu, navrhnout další důkazy a také vyjádřit se společně s mladistvým a obhájcem závěrem. Poté je celý spis postoupen na příslušné OSZ. Pokud OSZ nerozhodne o odklonu od standardního trestního stíhání, podá k soudu **návrh na obžalobu**. Soud pro mládež nařídí hlavní líčení, ke kterému je OSPOD předvoláno. Před jednáním kurátor zjišťuje aktuální informace o rodině a mladistvým. Tyto informace při hlavním líčení předkládá písemně, případně přednáší. Při hlavním líčení sedí kurátor vedle státního zástupce, dostává prostor klást účastníkům dotazy, navrhnout další důkazy. Prostor k závěrečné řeči dostává po mladistvém. Závěrečná řeč umožňuje kurátorovi shrnout dosavadní spolupráci s rodinou, co se povedlo, nebo naopak. Důležitost jeho role spočívá právě v tom, že rodinné a sociální poměry mladistvého důkladně zná, dokáže ohodnotit skutečné potřeby mladistvého, neboť s rodinou často dlouhodobě spolupracuje. Závěrem navrhuje vhodné opatření. Proti rozsudku má možnost ve prospěch mladistvého podat opravný prostředek a to i proti jeho vůli. Lhůta k jeho podání mu plyne samostatně. Opatřeními, která soud pro mládež může uložit, jsou výchovná opatření, ochranná opatření a trestní opatření. V případě splnění zákonných podmínek může soud upustit od uložení trestního opatření, nebo podmíněně upustit od uložení opatření (zákon č. 218/2003 Sb.).

3 Spolupráce kurátora s dalšími institucemi a odborníky

Řešení výchovných problémů a protiprávního jednání mládeže samozřejmě nespadá pouze do kompetence kurátora. Na řešení této problematiky se obvykle podílí celá řada subjektů, státních i nestátních. Každý z těchto subjektů má v řešení problému svou specifickou roli a funkci. Stejně tak role kurátora pro mládež v řešení této problematiky má své charakteristiky a specifika. Často je důležité to, že do systému rodiny nahlédne někdo třetí, s objektivním náhledem na věc, který do daného problému není příliš „zahleděn“. Spolupráce je i o tom, že ostatní orgány státní správy, ale i další organizace nebo fyzické osoby kurátorovi velmi napomáhají v tom, že upozorní na dítě, u kterého je zapotřebí sociálně právní ochrany a tím mu pomůže vyhledávat děti s výchovnými problémy a včas se tak může zabránit prohlubování problému. Mezi všemi těmito institucemi je nutná vzájemná informovanost a spolupráce. Toto je ošetřeno zákonem č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí, který upravuje povinnost těchto institucí a orgánů sdělovat údaje potřebné pro výkon sociálně právní ochrany a naopak upravuje i povinnost orgánu sociálně právní ochrany určité informace sdělovat. Pokud zůstanu pouze u kurátora pro mládež, bude se jednat o informace pro potřeby soudů, dalších obecních úřadů obcí s rozšířenou působností, státního zastupitelství, Krajských úřadů, nebo také orgánů činných v trestním řízení, věznic nebo Probační a mediační služby (zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí).

3.1 Orgány sociálně právní ochrany dětí

Orgány sociálně právní ochrany jsou uvedeny v zákoně č. 359/2003 Sb., o sociálně právní ochraně dětí. Každý z těchto orgánů má v sociálně právní ochraně své místo a kompetence a plní úkoly, jež mu plynou z příslušných právních předpisů. Společné mají především to, že jejich hlavním zájmem a cílem je vykonávat svou činnost s ohledem na nejlepší zájem dítěte. Tyto orgány jsou povinny si navzájem sdělovat informace ze spisové dokumentace klientů a to v nezbytném rozsahu a pro svou potřebu (Novotná, Burdová, 2007).

Ministerstvo práce a sociálních věcí

Ministerstvo je jedním z ústředních orgánů státní správy. Právě do jeho rezortu činnost kurátora pro děti mládež spadá. MPSV je jedním z orgánů sociálně právní ochrany dětí, „do jehož působnosti patří obecně péče o rodinu a ohrožené děti. Ministerstvo pečuje o náležitou

právní úpravu v této oblasti a v rámci zákona řídí výkon státní správy na úseku sociálně-právní ochrany dětí vydáváním právních předpisů a směrnic (§ 92 zákona č. 129/2000 Sb., o krajích), [...] vede celostátní evidenci fyzických a právnických osob pověřených výkonem sociálně-právní ochrany dětí. (www.mpsv.cz). MPSV tedy vykonává činnosti, jejichž cílem je podpora rodin s dětmi. Například vytváří předpoklady pro existenci služeb, které budou rodinám nápomocny v nepříznivé sociální situaci, také služeb, které budou mít charakter primární prevence, tedy podpora rodin fungujících. MPSV dále vyvíjí poradenskou činnost orgánům sociálně právní ochrany nižších instancí a zabývají se zřizováním zařízení sociálně právní ochrany dětí. MPSV rovněž pořádá školicí akce pro pracovníky OSPOD.

Krajský úřad

Při výkonu sociálně právní ochrany jsou Obecní úřady obce s rozšířenou působností podřízeny Krajským úřadům (*dále jen KÚ*). KÚ se při výkonu sociálně právní ochrany zabývají metodologickou činností a odborným vedením, například formou různých přednášek či školení. Dále mohou být nápomocni při řešení konkrétního případu poskytnutím poradenství. KÚ je zároveň oprávněn ke kontrole a prošetření postupu kurátora při řešení konkrétního případu v situaci, že občan s postupem nebyl spokojen a podal na činnost kurátora stížnost. KÚ dále provádí kontroly na pracovištích OSPOD, kde se zaměřují především na vedení spisové dokumentace.

Obce s rozšířenou působností

Kurátor při své činnosti úzce spolupracuje s kurátory z dalších obecních úřadů obcí s rozšířenou působností. Spolupracuje s nimi obvykle v případech, kdy se v jeho obvodě fakticky zdržuje dítě s výchovnými problémy nebo protiprávním jednáním a kdy je potřeba dlouhodobější systematické práce s rodinou, zároveň však zde nemá trvalý pobyt, má ho ve správním obvodě jiné obce s rozšířenou působností. Toto je ošetřeno „institutem dožádání ke spolupráci při dlouhodobějším sledování poměrů dítěte“ místně příslušného obecního úřadu obce s rozšířenou působností. Výkon sociálně právní ochrany se takto jeví jako pružnější a efektivnější. Z důvodů odlišného místa faktického a trvalého pobytu spolu kurátoři spolupracují také vzájemným zastupováním na řízení o přestupku, u soudních jednání, apod. (Stanovisko ministerstva práce a sociálních věcí k otázce místní příslušnosti orgánů sociálně právní ochrany v případě dětí, které fakticky pobývají mimo místo svého trvalého pobytu).

Obce I. a II. typu

Obecní úřady obcí I. a II. typu jsou, jak jsem již zmínila, rovněž orgány sociálně právní ochrany. Ze zákona jim tedy plynou jisté povinnosti, které na obecních úřadech III. typu zastávají kurátoři. Ze zkušeností však vím, že tuto činnost mnohdy nevykonávají a oznamovatelé i orgány státní správy se často jako první obrací přímo na kurátora. Mám však za to, že daný problém by jistě bylo mnohdy účelnější vyřešit pouze „v rámci“ obce, například projednáním s rodiči a dítětem, domluvou apod. Obce mají samozřejmě k občanům, k rodinám nejbližší, „mají je na očích“, proto mohou být pro kurátora významným zdrojem informací o rodině, o dítěti, u kterého se vyskytly sociálně patologické projevy. Mají také možnosti zamezit prohlubování šíření určitého nepříznivého vlivu mezi ostatní populaci a obecně také primárně působit na rodiny (Novotná, Burdová 2007).

3.2 Orgány činné v trestním řízení

Při spáchání protiprávního jednání nezletilým nebo mladistvým kurátor spolupracuje s orgány činnými v trestním řízení. Dle zákona č. 141/1961 Sb., trestního řádu se těmito orgány rozumí soud, státní zástupce a policejní orgán. Spolupráci v rámci spáchání protiprávního jednání dítětem jsem již popsala v jedné z předchozích kapitol.

Obvodní oddělení Policie ČR (dále jen OOPČR)

S OO PČR kurátor spolupracuje v případech, kdy se dítě dopustí přestupku nebo trestného činu. Zde je OOPČR buď oznamovatelem určité události – např. na OSPOD zašle informace o dítěti, které bylo zastiženo pod vlivem alkoholu, nebo o dítěti ml. 15 let, které se dopustilo drobné krádeže, případně, pokud se činu dopustí ml. 15 let, je OSPOD účastno podání vysvětlení. Zde poté obvykle spolupráce mezi těmito dvěma institucemi končí, neboť případ dále převezme a řeší po své linii kurátor.

3.3 Probační a mediační služba

Obecně cílem činnosti Probační a mediační služby (dále jen PMS) je integrace pachatele, participace poškozeného a ochrana společnosti. Jinými slovy, PMS se snaží docílit zmírnění následků trestné činnosti pro poškozeného, vést pachatele k pochopení důsledků trestné

činnosti a motivovat ho k převzetí odpovědnosti za vzniklou škodu. Práce s dětmi a mladistvými je specifickou oblastí činnosti PMS. Pracovník PMS, specialista na práci s mládeží, obdrží od PČR, okresního státního zastupitelství (OSZ), případně od soudu pro mládež, informace o spáchání provinění mladistvým, případně o tom, že byl spáchán čin jinak trestný nezletilým. Do případu vstupuje tehdy, pokud na základě informací, které obdrží, posoudí, že je vhodné, aby v daném případě zahájilo svou činnost. Kritériem vstupu pracovníka PMS do případu, je především závažnost provinění, výše škody, důsledky vzniklé pro oběť, míra narušení dítěte, které takový čin spáchalo, jeho kriminální minulost, případně i okolnosti, za kterých bylo provinění nebo čin jinak trestný spáchán. Konkrétně činnost PMS v souvislosti s prací s mladistvými obnáší to, že mohou zprostředkovat mediaci mezi poškozeným a pachatelem a směřovat tak nejen k urovnání konfliktu, který vznikl v souvislosti se spácháním trestného činu, ale také k náhradě vzniklé škody mimosoudní cestou. Pracovníci PMS dále zajišťují výkon uložených výchovných, trestních a ochranných opatření uložených mladistvému soudem. Vykonávají dohled nad mladistvým, který byl propuštěn z vazby, z výkonu trestu odnětí svobody, nebo bylo rozhodnuto o podmíněném zastavení trestního stíhání nebo o podmíněném uložení trestního opatření (www.pmscr.cz).

Pokud do případu vstupuje pracovník PMS, obvykle se zkontaktuje i s kurátorem. Naopak kurátor se na pracovníka PMS obrátí v případech, kde považuje za vhodné, aby pracovník do případu vstoupil. Kurátor informuje PMS o spáchání činu v případech, kdy se dítě dopustilo takového jednání, že uvažuje se o uložení některého z opatření dle zákona č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže, nad jejichž výkonem by PMS dohlížela, případně by prováděla realizaci tohoto opatření.

PMS i OSPOD na žádost orgánů činných v trestním řízení vypracují zprávu na dítě, které spáchalo protiprávní jednání. Zpráva kurátora je obvykle zaměřena na rodinnou a osobní anamnézu dítěte, naopak zpráva pracovníka PMS se zaměřuje na samotný čin, na analýzu příčin provinění či činu jinak trestného, postoj k provinění a snahu zajistit náhradu škod činem způsobených, zaměřuje se dále na zájem nezletilého o mediaci s poškozeným (Metodický standard PMS).

3.4 Školy a školská zařízení

Školy a školská zařízení tvoří vzdělávací soustavu. Spadají do působnosti Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy. Jsou zřizovány Kraji, obcemi a ministerstvy, případně i církvemi. Mezi druhy škol, se kterými spolupracuje kurátor, patří základní školy, střední školy a odborná učiliště. Školským zařízením je myšleno například školské poradenské zařízení, školské zařízení pro zájmové činnosti a další vzdělávání, nebo školské zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy.

Školy

Školy jsou jedním z velmi důležitých zdrojů informací pro kurátora. Často jsou to právě školy, které upozorní na to, že je jejich žákem dítě s rizikovými projevy, jako je záškoláctví, podezření na zneužívání návykových látek, agresivita apod. Školy obvykle nejprve využijí své možnosti a opatření, jako jsou důtky, snížený stupeň z chování, výchovné komise apod. Pokud nedojde k nápravě, kontaktují kurátory. Školy také často zvou kurátory na výchovné komise, kde je domluvena další spolupráce ve věci. Kurátor zde obvykle dostává slovo a k případu se vyjadřuje. Každý případ je specifický a postup jeho řešení bude jiný. Jiný bude postup a spolupráce školy a kurátora při řešení záškoláctví, jiný při výskytu užívání alkoholu či jiných návykových látek, a opět odlišný při řešení žáka se sklonem k agresivitě. Tyto postupy jsou ošetřeny metodickými pokyny Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy a vyplývá z nich i nutnost spolupráce škol a kurátorů. Školy jsou cenným zdrojem informací rovněž při formování zprávy pro PČR v rámci trestního řízení.

Škola je povinna umožnit kurátorovi návštěvu dítěte ve škole a zajistit, aby mohl s dítětem ve škole provést pohovor a to bez přítomnosti třetích osob nebo předchozí informovanosti rodičů dítěte (Novotná, Burdová, 2007). Této možnosti kurátor často využívá. Výhodou je, že pro obě strany je škola neutrální půdou.

Kurátor spolupracuje a komunikuje především s **výchovnými poradci škol**. Jedná se o specializovaného pracovníka školy, který dětem pomáhá řešit výukové, vztahové, případně i rodinné problémy, problémy se sebou samým. Je v kontaktu s dítětem, jeho rodinou a v případě potřeby i s dalšími institucemi, které dítěti mohou poskytnout odbornou pomoc. Výchovný poradce žákům pomáhá při jejich rozhodování o budoucí profesní dráze (Matoušek, 2003). Výchovný poradce ve spolupráci se školním metodikem prevence zajišťují

různé preventivní akce pro žáky školy, týkající se například závislostí, šikany, extremismu apod.

Středisko výchovné péče

Činnost Střediska výchovné péče (dále SVP) vychází ze zákona č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů. SVP se zaměřuje na poskytování speciálně pedagogických a psychologických služeb, dále se zabývá výchovně vzdělávací péčí. Pomoc poskytuje dítěti s poruchami chování, s výchovnými či výukovými problémy a dětem ohroženým sociálně patologickými jevy, případně těm, u kterých je riziko, že se tyto poruchy mohou rozvinout. Jeho cílem je pak vytvářet, případně ovlivňovat životní podmínky klienta tak, aby mohl probíhat jeho příznivý vývoj a byl schopen fungovat jak v rodině, tak ve společnosti, tedy žít v souladu s normami morálními i právními (vyhláška č. 458/2005, kterou se upravují podrobnosti o organizaci výchovně vzdělávací péče ve střediscích výchovné péče).

V SVP jsou poskytovány služby diagnostické, preventivně výchovné a poradenské. Služby **diagnostické** jsou zaměřeny především na zjištění příčin poruch chování a na rozpoznání potřeb klienta. Služby **preventivně výchovné** se zaměřují na primární, sekundární i terciární prevenci, tedy se zaměřují jak na předcházení vzniku výchovných problémů, tak na řešení problémů již vzniklých, ale jejich cílem je i sociální rehabilitace, tedy obnova narušených sociálních vztahů. Tato forma služby je prováděna pomocí individuální, skupinové nebo rodinné terapie. V rámci preventivně výchovných služeb SVP pořádá různé programy pro školy, pro třídní kolektivy, kde je třeba řešit výskyt sociálně patologických jevů nebo jejich předcházení. Službou **poradenskou** je poskytnutí poradenství zaměřené na prevenci sociálně patologických jevů, poradenství zaměřené na volbu povolání. Jedná se také o psychologickou podporu klienta v obtížné situaci, jejíž řešení je z nejrůznějších příčin nad jeho možnosti. Tým SVP obvykle tvoří vedoucí oddělení, speciální pedagog, psycholog, terapeut, sociální pedagog a sociální pracovník (vyhláška č. 458/2005, kterou se upravují podrobnosti o organizaci výchovně vzdělávací péče ve střediscích výchovné péče).

Toto zařízení poskytuje pomoc formou ambulantní, celodenní i internátní. K celodenní či internátní formě je přístupováno na základě provedené diagnostiky a doporučení ambulantního oddělení. SVP při své činnosti spolupracuje se školami, školskými poradenskými zařízeními, zdravotnickými zařízeními a s dalšími orgány, které se podílejí na

prevenci sociálně patologických jevů u mládeže. (vyhláška č. 458/2005, kterou se upravují podrobnosti o organizaci výchovně vzdělávací péče ve střediscích výchovné péče).

Spolupráce SVP a OSPOD probíhá na úrovni vzájemné informovanosti, vypracování a poskytování písemných zpráv. Spolupráce SVP a OSPOD je široká. Pokud zůstanu pouze u spolupráce s kurátorem, SVP je povinno ho informovat o podezření na neplnění povinností vyplývajících z rodičovské zodpovědnosti rodičů, nebo také o skutečnosti, že se při své činnosti setkali s dítětem, které se dopouští trestné činnosti, přestupků, požívají alkohol nebo návykové látky, nebo se živí prostitucí, dále pak v případě závažného ohrožení zdraví klienta sociálně patologickými jevy. SVP poskytují informace či podávají písemné zprávy dále v případech, kdy kurátor je opatrovníkem nezl. v soudním řízení, či je z jiného důvodu nutné těchto informací při soudním řízení, nebo v případech, kdy kurátor vykonává dohled nad jeho výchovou. SVP poskytuje kurátorovi informace a písemné zprávy, které jsou zaměřeny na závěry z provedené diagnostiky, doporučí také vhodné postupy pro práci s klientem při výkonu sociálně právní ochrany. Středisko dále informuje o průběhu spolupráce SVP s rodinou, o formě pomoci, jež klientovi poskytnuta, případně o délce spolupráce. K poskytnutí těchto údajů není nutný souhlas rodičů klienta, avšak je povinností SVP rodiče o případném informování kurátora předem informovat. Naopak kurátor na písemnou žádost poskytne údaje SVP, pokud je to pro spolupráci SVP s rodinou potřeba a pokud to není v rozporu se zájmy dítěte. (Metodický pokyn upřesňující podmínky činnosti středisek výchovné péče, 2007). V těchto případech pak nedochází k případnému porušení povinné mlčivosti dle zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí (Doporučení MPSV k poskytování údajů školám a školským zařízením o sociálním znevýhodnění dětí, č. j. 2007/21047-24).

Vzájemná informovanost je pro řešení případu velmi důležitá, proto jednotlivé kauzy spolu zaměstnanci SVP a kurátor konzultují průběžně i osobně či telefonicky.

3.5 Zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy

Jedná se o zařízení, jejichž cílem je zajišťovat náhradní výchovnou péči dítěti ve věku 3 až 18 let, případně do 19 let věku, jehož řádný vývoj je z nejrůznějších důvodů vážně ohrožen nebo narušen. Péče je poskytována především se zřetelem na jeho zdravý vývoj, řádnou výchovu a vzdělávání. Tato zařízení plní funkci výchovnou, vzdělávací a sociální (zákon č. 109/2002

Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů).

Klientem kurátora, u kterého bude tato forma péče poskytnuta, bude dítě s poruchami chování, dítě se závažnými výchovnými problémy. Dítě, se do tohoto zařízení dostane na základě rozhodnutí soudu o ústavní výchově, ochranné výchově nebo na základě předběžného opatření.

Mezi zařízení pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy patří diagnostické ústavy, dětské domovy, dětské domovy se školou a výchovné ústavy.

Diagnostický ústav (dále DgÚ). Rozlišujeme DgÚ pro děti s neukončenou povinnou školní docházkou (dále PŠD), pro dívky s ukončenou PŠD a pro chlapce s ukončenou PŠD. Diagnostické ústavy jsou spádové pro oblast danou zákonem č. 109/2002 Sb. o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů (dále jen zákon č. 109/2002 Sb.). V diagnostickém ústavu probíhá komplexní vyšetření dítěte, které trvá 8 týdnů. Na základě provedené diagnostiky je dále dítě přemístěno do dalšího, pro něj vhodného zařízení. V případě klientů kurátora se nebude jednat o dětský domov (dále DD), neboť do tohoto zařízení nejsou umisťovány děti se závažnými poruchami chování. **Dětský domov se školou** (dále DDS) je zařízení, které zajišťuje péči o děti s probíhající PŠD, nad nimiž byla nařízena ústavní výchova. Klienty jsou děti se závažnými poruchami v chování, děti s duševní poruchou, které péči tohoto zařízení potřebují nebo děti, kterým byla uložena ochranná výchova. Klientem **výchovného ústavu** (dále VÚ) je dítě starší 15 let se závažnými poruchami chování, kterému byla nařízena ústavní výchova nebo uložena ochranná výchova (zákon č. 109/2002 Sb.).

Sociální pracovníce zařízení a kurátor jsou spolu obvykle v častém kontaktu a předávají si potřebné údaje a informace o dítěti a rodině. Komunikace mezi těmito dvěma subjekty je velmi důležitá pro lepší orientaci obou stran v situaci dítěte a rodiny, neboť cílem by měl být především návrat dítěte do rodiny, nebo alespoň připravit dítě na odchod ze zařízení natolik, aby v reálném světě bylo schopno obstát.

3.6 Nestátní neziskové organizace

Cenným partnerem pro kurátory jsou i různé nestátní neziskové organizace. Jedná se o organizace, které nejsou zřízeny státem. Jejich primárním účelem není tvorba zisku, ale aktivity ve sféře veřejného zájmu. Zisk musí být použit pouze na cíle, které vyplývají z poslání organizace (Matoušek, 2003). Tyto organizace nabízejí specifické služby, které jsou pro činnost kurátora, resp. při řešení problémů jeho klientů nepostradatelné a svým klientům často tuto formu pomoci doporučuje. Jedná se o různá nízkoprahová zařízení a centra, dále zařízení zabývající se léčbou návykových poruch apod. Považuji za nutné, aby kurátor s ohledem na konkrétní případ využíval celou síť dostupných organizací a rodině doporučil tu, která nejlépe odpovídá potřebám dítěte. Proto je nezbytné, aby kurátor měl tato zařízení ve svém okolí zmapována a měl s nimi navázanou spolupráci. Jelikož tato zařízení jsou nestátní, někteří klienti jejich pomoc vnímají pozitivně, neboť spolupráce s nimi postrádá punc povinnosti. Pro ilustraci nabízím stručné seznámení se dvěma z mnoha nestátních organizací, se kterými kurátor pracující na MěÚ v Říčanech často spolupracuje a která doporučuje svým klientům.

Lata – jedná se o pražskou neziskovou organizaci se 17-ti letou tradicí. Pomáhá dětem ohroženým rizikovým chováním a dětem, u kterých se již tyto projevy vyskytly a negativně se odráží v jejich životě. V projektu „ve dvou se to lépe táhne“ organizace využívá vrstevnickou podporu dobrovolníka a poskytuje i další navazující služby pro klienta a jeho rodinu. V praxi poté dochází k pravidelným setkáním dobrovolníka (většinou studenta vysoké školy) s ohroženým dítětem a společně tráví volný čas. Čas využijí způsobem, na kterém se společně domluví. Dobrovolník, který je pro tuto činnost odborně vyškolen, je pro dítě průvodcem, podporou, případně i mentorem. Je připraven vyslechnout, poradit, eventuálně poskytnout doučování. Dobrovolník přijímá dítě takové, jaké je, nehodnotí, neodsuzuje. Snahou projektu je pomoci dítěti se začleněním se do společnosti, s řešením nejrozmanitějších problémů. Dále pak snaha eliminovat jejich sociální hendikepy a posilovat jejich dovednosti. Cílem je zvýšit šanci dítěte na prožití plnohodnotného života. Program zahrnuje i odborné poradenství pro rodiče (www.lata.cz).

Občanské sdružení **Sananim** – jedná se o jednoho z největších nestátních poskytovatelů služeb v oblasti prevence, péče a léčby závislostí na nealkoholových drogách. V současnosti provozuje celkem jedenáct hlavních programů. Jedná se o terénní programy, kontaktní centrum, specializované ambulantní služby, denní stacionář, terapeutické komunity,

doléčovací centrum s chráněným bydlením, drogové informační centrum, centrum pro osoby v konfliktu se zákonem, pracovní a sociální agenturu, poradnu pro rodiče a další doplňující projekty a programy. Sananim působí rovněž v oblasti primární prevence a vzdělávání (www.sananim.cz).

3.7 Další odborníci

Kurátor obvykle při své činnosti spolupracuje s psychology či terapeuty, neboť děti, které se dostanou do jeho péče, často potřebují některou z těchto forem pomoci a kurátor sám není kompetentní ji poskytnout, nebo pouze ve velmi omezené míře. Kurátor pomoc těchto odborníků buď doporučí a klientům předá informace o síti odborníků v dané oblasti, případně tuto pomoc sám zprostředkuje. Pokud kurátor usuzuje na psychiatrické příčiny problémů, doporučí klientovi, respektive osobám odpovědným za jeho výchovu pomoc psychiatra. V případě velmi závažných problémů doporučí (obvykle po domluvě s psychiatrem na ambulanci) pobyt v dětské psychiatrické léčebně.

Psychoterapeut

Jedná se o osobu s příslušnou kvalifikací. Psychoterapie je vědní obor, aplikovaná věda. Jedná se o léčebné působení prostřednictvím psychologických prostředků a metod, kdy využívání těchto prostředků je záměrné a plánovité. Pomáhá osobám s psychogenními poruchami a poruchami, které mají psychické následky. Psychoterapeut působí na psychiku jedince a to pomocí prostředků, jako je slovo, rozhovor, podněcování emocí, učení, vytvoření terapeutického vztahu apod. Cílem psychoterapie je odstranění nebo zmírnění potíží a jejich příčin, ale také pomoc k účinnému zvládnutí problémů a různých životních úkolů. Psychoterapie postupně může pomoci změnit náhled klienta na své chování, najít životní smysl a vést k pocitu spokojenosti a vyrovnanosti (Kratochvíl, 2002, str. 12-13).

Psycholog

„Psychologie je věda, která studuje lidské chování, mentální procesy a tělesné děje, včetně jejich vzájemných vztahů a interakcí. Aplikované psychologické obory se pokoušejí využít nashromážděné poznatky, při řešení praktických problémů ve všech oblastech lidského života“ (Plháková, 2003, str. 15). Psychologie má řadu cílů, z nichž nejvýznamnější je zvyšování lidské spokojenosti a zdraví. K tomuto cíli směřuje především klinická a poradenská

psychologie. Kurátor tak doporučuje svým klientům dle povahy problému především pomoc klinického a poradenského psychologa v některých případech i pedagogického psychologa. **Klinický psycholog** se zaměřuje na diagnostiku, léčbu a společenské přizpůsobení osob s psychickými problémy a poruchami chování. Klinický psycholog pracuje obvykle v ambulantních a lůžkových zdravotnických zařízeních a v psychiatrických léčebnách. Působí rovněž v zařízeních pro drogově závislé, nebo i v soukromých praxích. **Poradenský psycholog** působí v poradnách pro rodinu, pedagogicko psychologických poradnách. Na poradenského psychologa se obracíme v případech, kdy se nejedná o vážné duševní poruchy. Tito odborníci poskytují radu například ve studijních nebo rodinných problémech klienta, ale pomohou mu také s ujasněním svých cílů a postupů jejich dosažení. V posledních letech se na školách objevují i **pedagogičtí psychologové**, kteří působí přímo na půdě školy, kde mají možnost řešit konkrétní problémy přímo na místě (Plháková, str. 29-31). Kurátor v první fázi doporučí pomoc odborníka, při další spolupráci s rodinou si v zájmu klienta vzájemně předávají důležité informace a poznatky, které jeden či druhý při své činnosti nemá možnost zjistit a spolupracují na dalších postupech.

4 Výzkum

V praktické části práce se budu zabývat spoluprací škol a kurátorů pro mládež. Budu se snažit nalézt odpovědi na předem stanovené výzkumné otázky

Spolupráce škol a kurátorů (a dalších subjektů) je částečně upravena metodickými pokyny Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy. Jedná se o:

- metodický pokyn k primární prevenci sociálně patologických jevů u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních, č. j.: 20 006/2007-51,
- metodický pokyn k jednotnému postupu při uvolňování a omlouvání žáků z vyučování, prevenci a postihu záškoláctví, č. j.: 10 194/2002-14
- metodický pokyn ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikanování mezi žáky škola školských zařízení, č.j. 24 246/2008-6
- Příloha metodického pokynu k primární prevenci sociálně patologických jevů u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních „jak řešit případy související s užíváním návykových látek v prostředí škol a školských zařízení“, č. j.: 20 006/2007-51 – zde jsou zahrnuty postupy školy v případě konzumace tabákových výrobků, alkoholu a omamných a psychotropních látek ve škole, upravuje postup při distribuci omamných a psychotropních látek ve školách. Dále doporučuje, jak řešit případy související s krádežemi a vandalismem v prostředí škol.

Upravit spolupráci kurátorů a škol není primárním zájmem těchto pokynů, avšak nutnost spolupráce mezi těmito subjekty z nich přímo vyplývá. Jedná se o pokyny, které nejsou pro školy závazné, jedná se pouze o doporučené postupy, avšak mě se jeví jako vcelku propracované a vycházející ze znalosti problematiky. Věřím, že pokud by se jimi školy skutečně řídily, mnoho problémů by se podchytilo přímo v jejich zárodku. Metodické pokyny v určité fázi řešení případu doporučují vyrozumět orgán sociálně právní ochrany dětí obce s rozšířenou působností a poukazují na to, že škola od orgánu sociálně právní ochrany dětí může vyžadovat pomoc při řešení daného problému. Případem se dále bude zabývat kurátor pro mládež. Osobou na škole, která o případu bude kurátora informovat a dále s ním jednat je **výchovný poradce**.

4.1 Činnost výchovného poradce

Výčtem uvedu nejdůležitější úkoly výchovného poradce:

- Kariérové poradenství
- Vyhledávání a orientační šetření žáků, jejichž vývoj a vzdělávání vyžadují zvláštní pozornost a příprava návrhů na další péči o tyto žáky
- Zajišťování nebo zprostředkování diagnostiky speciálních vzdělávacích potřeb a intervenční činnost pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami
- Zajišťuje přípravu podmínek pro integraci žáků se zdravotním postižením ve škole a koordinuje poskytování poradenských služeb těmto žákům školou a školskými poradenskými zařízeními
- Zprostředkování nových metod pedagogické diagnostiky a intervence
- Metodická pomoc pedagogickým pracovníkům školy v otázkách kariérového rozhodování žáků, individuálních vzdělávacích plánů apod.
- Shromažďování odborných zpráv a informací o žácích v poradenské péči dalších poradenských zařízení a jejich zajištění tak, aby to bylo v souladu s předsky o ochraně osobních údajů (příloha č. 3 vyhlášky ze dne 9. února 2005 o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních)
- Zajišťuje spolupráci s pedagogicko psychologickou poradnou a s jinými orgány státní správy, zejména s orgány sociálně právní ochrany dětí)
- Poradenství při řešení problémů žáků (školní neúspěšnost, kázeňské problémy, konfliktní situace)
- Péči o děti se specifickými poruchami učení a o mimořádně nadané žáky
- Poradenství v obtížných situacích žáků

4.2 Cíl výzkumu a metodika

Provedený výzkum je zaměřen na spolupráci škol a kurátorů ve Středočeském kraji. Cílem práce bylo zjistit, jak školy, respektive výchovní poradci vnímají roli kurátora pro mládež, v čem shledávají výchovní poradci slabé a silné stránky spolupráce a jaké mají návrhy na zlepšení spolupráce. Také mě zajímalo, zdali výchovní poradci s kurátory skutečně spolupracují a kdy, v jakém okamžiku se na ně obracejí, tedy kde vnímají hranici, kdy se rozhodnou, že se na kurátora obrátí. Hlavním cílem mé práce je pak je především zjistit slabé

stránky spolupráce a zformulovat možné návrhy na zlepšení spolupráce a na to, jak tyto slabé stránky odstranit.

Cílem výzkumu bylo zodpovědět tyto výzkumné otázky:

1. *V čem školy spatřují nenahraditelnost role kurátora při řešení výchovných problémů žáků?*
2. *Kde školy vnímají hranici, kdy se již na kurátora obrátí?*
3. *V čem školy spatřují slabé stránky spolupráce?*
4. *Jak by bylo možné zlepšit spolupráci škol a kurátorů?*

Metodika

Pro naplnění uvedených cílů jsem zvolila kvalitativní výzkum. Ke sběru dat jsem zvolila techniku písemného dotazování, přesněji *dotazník s otevřenými otázkami*. Jedná se o celkem 6 otevřených otázek. Na úvod dotazníku jsem dále zvolila dvě uzavřené otázky, ke zjištění, zdali daná škola s kurátory vůbec spolupracuje. Byla jsem si vědoma problematičnosti následného zpracování takového dotazníku. Avšak pro získání odpovědí na otázky, které jsem si kladla, se mi jevil tento typ otázek jako neoptimálnější a tak jsem jej zvolila zcela záměrně. Tento typ otázek umožňuje získat odpovědi, které věrněji zachycují pohled respondenta na otázku, neboť není omezen variantami odpovědi, rovněž podněcují respondenta k hlubšímu zamyšlení nad daným tématem. Je dobré jich použít také tam, kde není možné, nebo kde je obtížné předem definovat všechny možné odpovědi. Výhodou také je, že tento typ otázek klade málo omezení na odpovědi a dotazovaní dávají někdy nečekané odpovědi, které by uzavřenou otázkou nedali a které mohou naznačit existenci původně nepředvídaných problémů a vztahů v dané problematice (<http://www.dotaznik-online.cz/otevrene-otazky.htm>).

Pro další a hlubší prozkoumání problematiky spolupráce škol a kurátorů jsem pokračovala pomocí *případových studií*. Rozebrala jsem zde případy, kterými se zabývala kurátorka ve své praxi. V případové studii je předpokladem, že důkladným prozkoumáním jednoho případu porozumíme jiným podobným případům. Případy jsem vybírala záměrně, abych poukázala na konkrétní slabé stránky v komunikaci se školami a nastínila, jak situace byla řešena, nebo jak by pro příště mohla být řešena tak, aby byla spolupráce efektivní. Zvolila jsem i případ, kde spolupráce byla na velmi dobré úrovni a jedná se vlastně o vzorový příklad spolupráce. Data pro případové studie jsem získala ze spisových dokumentací „Om“ nezletilých dětí, které jsou

vedeny na Odděleních sociálně právní ochrany dětí Městského úřadu obce s rozšířenou působností. Osobní data, tedy jméno klienta a jeho bydliště je fiktivní pro zachování anonymity.

4.3 Popis terénu

Výzkum jsem provedla na školách ve Středočeském kraji. Středočeský kraj leží uprostřed Čech, rozprostírá se na území o rozloze 11 015 km² kolem hlavního města Prahy. Velikostí, počtem obcí i obyvatel patří mezi největší kraje České republiky. Administrativně se kraj dělí na 26 správních obvodů obcí s rozšířenou působností. Tyto nahradily k 1. 1. 2003 bývalé okresní úřady. Ve středočeském kraji pracuje k 6. 6. 2011 celkově 42 kurátorů pro mládež a to na jednotlivých městských úřadech v počtu od 1 do 5 kurátorů dle velikosti dané obce s rozšířenou působností. Někteří kurátoři mají kromě agendy kurátora pro mládež na starosti ještě další agendu, např. agendu kurátora pro dospělé, vyplácení příspěvku na péči apod., avšak jedná se spíše o ojedinělé případy.

Kurátoři působící ve Středočeském kraji jsou metodicky vedeni metodikem sociálně právní ochrany dětí, který působí na krajském úřadě Středočeského kraje. Problém vidím v tom, že za poslední 3 roky se na této pozici vystřídal již tři metodici, kdy každý z nich započal pracovat s určitou vizí, avšak brzy ho vystřídal další jedinec s vizí jinou. Do nedávné doby však spolupráce vcelku fungovala a kurátoři měli možnost účastnit se pravidelných třídních

školení, která byla realizována každoročně pro všechny kurátory Středočeského kraje. Zde si kurátoři v rámci různých programů, aktivit, přednášek či supervizí měli možnost ujasnit, zdali k daným případům přistupují správně, naskytla se i možnost probrat závažné případy se svými kolegyněmi či dalšími odborníky, kteří byli akce přítomni. Docházelo zde k přímé výměně důležitých informací mezi Krajským úřadem, kurátory, případně ještě s policií, Probační a mediační službou, školami apod. Toto vycházelo z toho, kdo byl na školení pozván jako host. Dále probíhaly pravidelné pracovní schůzky kurátorů Středočeského kraje, kterých proběhlo vždy několik ročně. V současné chvíli k těmto setkáváním již nedochází.

4.4 Popis vzorku respondentů a sběr dat

Respondenty výzkumu jsem vybírala záměrně. Předem jsem si stanovila kritéria výběru, tedy zvolit alespoň dvě školy z každého správního obvodu obce s rozšířenou působností, tedy aby byla zachována určitá míra objektivnosti. Vycházela jsem z toho, že v rámci jedné obce s rozšířenou působností spolupracují školy v daném teritoriu ponejvíce právě s kurátorem, který je zaměstnancem tohoto Městského úřadu. Samozřejmě do dané školy mohou docházet i děti, které mají bydliště mimo tuto obec s rozšířenou působností a tedy mají i jiného kurátora,

avšak předpokládala jsem, že těchto dětí bude spíše zlomek. Tedy, vycházela jsem z toho, že každá ze škol, která sídlí v tom daném obvodu obce s rozšířenou působností, spolupracuje ponejvíc právě s kurátorem této dané obce. Celkově jsem tak oslovila 52 respondentů. Dalším kritériem bylo, že daná škola musí mít i druhý stupeň, neboť jsem oslovovala právě výchovné poradce II. stupňů. Zde jsem vycházela z toho, že klientem kurátora pro mládež jsou většinou děti, které překročí 11 letou hranici věku a jsou tedy již obvykle žáky II. stupně. Dále jsem zvolila školy, které se nacházejí přímo v dané obci s rozšířenou působností, kdy jsem předpokládala, že zvolením větších škol se zvýší i pravděpodobnost spolupráce škol a kurátorů. Oslovovala jsem přímo výchovné poradce, protože právě výchovní poradci jsou obvykle prostředníkem mezi školou, rodiči a dalšími institucemi, které se zaměřují na řešení výchovných problémů mládeže, tedy i Oddělení sociálně právní ochrany dětí. Před samotným sběrem dat jsem provedla předvýzkum, kdy jsem požádala o vyplnění dotazníku celkem 3 výchovné poradce, se kterými osobně spolupracuji a ověřila si tak, že otázky jsou srozumitelné. Ověření proběhlo telefonicky. Poté jsem již mohla přistoupit k samotné realizaci výzkumu. Školy jsem oslovila prostřednictvím emailové korespondence, kdy jsem každého z výchovných poradců požádala o spolupráci průvodním dopisem a přiloženým dotazníkem. Návratnost byla 80%.

4.5 Zpracování výsledků a analýza dat

Vzhledem k tomu, že odpovědi na otázky jsem ponechala otevřené, nabízela se celá škála odpovědí. Nejprve jsem jednotlivé odpovědi analyzovala a následně provedla jejich syntézu. Prvním krokem zpracování výsledků byla jejich organizace, kterou provází třídění a redukce dat. Některé z odpovědí pro zajímavost uvádím v příloze této práce, ponechávám je v původním znění, bez jakýchkoliv gramatických či stylistických úprav. Poté jsem vymezila jednotlivé okruhy odpovědí, abych výsledky zpřehlednila a ujednotila. Tedy hledala jsem společné znaky jednotlivých odpovědí a ty jsem poté sumarizovala do několika málo bodů, které představují hlavní myšlenky respondentů. Pokud se některé typy odpovědí vyskytly vícekrát, zachovala jsem pouze jeden z pohledů, respektive tak, aby byla reprezentována stejná myšlenka a zároveň, aby žádná z myšlenek neunikla mé pozornosti. Závěrem jsem provedla syntézu zjištěných dat a učinila interpretaci zjištěných skutečností.

Sumarizace odpovědí na otázku č. 1, aneb, proč je role kurátorů při řešení výchovného problému pro výchovné poradce nenahraditelná z pohledu samotných výchovných poradců:

1. Škola se na kurátory obrací v případě, že rodina se školou odmítá spolupracovat
2. Kurátor má větší, především legislativní pravomoci
3. Znalost práva týkající se problematiky
4. Škola vyčerpala všechny možnosti výchovného působení na dítě, avšak nic nevedlo k nápravě
5. Jednání na úřadě na rodiče více působí – uvědomí si, že se „již něco děje“
6. Kurátor má možnost řešit problém i v přirozeném prostředí dítěte (v rodině, zájmových klubech apod) X škola řeší pouze problémy, resp. je kompetentní k jejich řešení, které se dějí pouze ve školním prostředí, avšak problém je často hlubší, neboť problém dítěte ve škole často vychází, nebo může vycházet z problémů v rámci rodinného systému a zde již zasahuje kurátor. Kurátor má tak možnost vidět problém v širších souvislostech
7. Vzhledem k tomu, že kurátor vidí problém v širších souvislostech, umí lépe popsat problém a nalézt tak cestu k řešení daného problému

Sumarizace odpovědí na otázku č. 2, tedy kde výchovní poradci shledávají hranici, kdy se již na kurátora obrátí.

1. velká nekázeň, nerespektování pokynů učitelů a porušování školního řádu.
2. je závažný problém v chování dítěte a rodina nespolupracuje, nebo odmítá problém řešit, případně dítě odmítá spolupracovat
3. opakované problémy v chování, kdy škola vyčerpala všechny své možnosti, jako je napomenutí žáka, důtky, případně i snížený stupeň z chování
4. při prohlubujícím se záškoláctví
5. při užívání alkoholu a návykových látek v prostředí školy
6. pokud má výchovný poradce informaci o závažných negativních projevech dítěte mimo školu
7. kurátoři jsou zváni na výchovné komise, neboť takové jednání má poté u rodičů i žáka větší vážnost

Sumarizace odpovědí na otázku č. 3, neboli v čem školy spatřují slabé stránky spolupráce?

Z výzkumu vyplynulo, výchovní poradci využívají ke komunikaci s kurátory výše uvedené komunikační prostředky. Nejčastěji se objevovala odpověď, že se jim nejvíce osvědčilo spojit se s kurátorem telefonicky a domluvit si osobní návštěvu kurátora ve škole. Školy si také zvou kurátory na výchovné komise (písemně nebo telefonicky), kde rovněž dochází k osobnímu setkání a to nejen s výchovnými poradci, ale i rodiči a žákem, který má nějaký problém. V několika případech se v odpovědi na tuto otázku vyskytla i odpověď, kdy výchovný poradce si postěžoval, že na svůj dopis či mail s upozorněním na problémového žáka nedostal od kurátora žádnou odpověď.

Osobně mám tu zkušenost, že osobní setkání, příp. účast kurátora na výchovné komisi se jeví jako nejvíce efektivní forma spolupráce. Mnoho věcí se tak dá vysvětlit a vyřešit přímo na místě, tváří v tvář, vyjasní se tak role kurátora, jaké má v konkrétním případě možnosti, co ve věci může udělat, nebo naopak v čem pomoci nemůže, resp. kde končí hranice jeho možného působení. Naopak pouhé vyměňování mailů bez osobní návštěvy často ke společným cílům nevede, neboť hrají velkou roli negativa této formy komunikace. Bohužel z časových důvodů někdy není jiná možnost, než maily si vyměňovat. Samozřejmě záleží i na konkrétním případě, jakou formu komunikace zvolíme. Pokud potřebuje kurátor pouze zprávu o chování a prospěchu dítěte v rámci trestního řízení, je nejsnadnější požádat školu o písemnou zprávu, kterou kurátor přiloží ke své vypracované zprávě. Další orgány činné v trestním řízení poté mají možnost zjistit přímo názor školy, který není nijak interpretovaný a tak možná i zkreslený další osobou. Naopak pokud se bude jednat o záškoláctví, doporučovala bych spíše pozvání kurátora do školy a osobní jednání, případně přímo provedení výchovné komise za účasti kurátora.

Sumarizace odpovědí na otázku č. 4, tedy jaké jsou slabé stránky, které se při spolupráci kurátorů a výchovných poradců mohou vyskytnout?

1. vytíženost kurátorů – málo kurátorů na velké množství případů
2. absence zpětné vazby
3. neochota kurátorů řešit daný problém

Sumarizace odpovědí na otázku č. 5:

1. Dobrá komunikace mezi zúčastněnými
2. pomoc v činnosti výchovného poradce
3. snahu řešit problém má i někdo jiný, nejen škola
4. sjednocení postupu a společné ujasnění cesty k řešení problému
5. lepší porozumění žákovi a jeho situace
6. možnost získat informace

Sumarizace odpovědí na otázku č. 6

1. lepší informovanost školy o postupu práce s dítětem, rodinou, tedy lepší zpětná vazba
2. vyhradit si více času, prostoru ke spolupráci
3. občasné pracovní schůzky (alespoň 4x ročně)
4. ochota spolupracovat
5. školení pro výchovné poradce organizované kurátory
6. společná jednání a schůzky s problémovými žáky a rodiči
7. rychlejší řešení jednotlivých případů

4.6 Interpretace výsledků a odpovědi na výzkumné otázky

Odpovědi na otázku č. 1. V čem školy spatřují nenahraditelnost role kurátora při řešení výchovných problémů žáků?

Z výzkumu vyplynulo, že **školy se na kurátora obrací v případech, kdy rodina se školou odmítá spolupracovat**. Vychází z toho, že kurátor má větší **legislativní pravomoci**, především má „páky na rodiče“, které škola postrádá. Je pravdou, že škola může trestat pouze žáka. Pokud se jedná o závažné problémy, je spolupráce rodiny a školy skutečně nezbytná. Je proto logické, že škola se obrací na instituci, která má možnost na rodiče působit, především působit na to, aby rodiče plnili povinnosti vyplývající z rodičovské zodpovědnosti, která je dána zákonem o rodině. Tyto možnosti působení uvádím v teoretické části této práce. Kurátor je také napřed v tom, že je celkem **důkladně obeznámen s právními předpisy**, ať se již jedná o právo v oblasti rodiny, trestních předpisů apod. Tyto informace získá nejen při kurzu, který je zakončen zkouškou z odborné způsobilosti, ale také se ho dotýká zákonná povinnost vzdělání a také, jelikož je státním zaměstnancem, je u něj další povinnost daná „zákonem o úřednících“, která mu ukládá povinnost pravidelného doplňování si vzdělání. Dále školy

uváděly, že důležitost role kurátora spatřují v tom, že **jednání „s úřadem“, má pro lidi větší vážnost**, neboť na některé jedince platí pouze a jen úřední postup. Rodiče i dítě se může zaleknout toho, že již zašli příliš daleko a že problém bude mít závažnější důsledky. Školy pozitivně hodnotí, že **kurátor má možnost řešit problém i v přirozeném prostředí dítěte**. Samotná škola má totiž možnost řešit problém pouze za předpokladu, že je ho možné nějakým způsobem spojit přímo se školou. Tedy buď se problém vyskytl na půdě školy (šikana, krádeže, agresivita, užití návykových látek apod.) nebo souvisí se samotnou docházkou do školy (záškoláctví). Kurátor má pravomoc navštívit dítě doma, vyžádat si další informace a především má pravomoci k tomu, aby potrestal rodiče, kteří odmítají spolupracovat přesto, že je to nezbytné, případně, v lepším případě, rodiče ke spolupráci přesvědčit. A samozřejmě, jak jsem uvedla již výše, má možnost působit na rodiče, aby plnili své povinnosti vůči dítěti. Pokud tyto povinnosti opomíjejí, může využít i dalších legislativních postupů. V této souvislosti bych chtěla zmínit jednu velmi důležitou věc. Naopak školy mohou velmi pomoci při činnosti kurátorů a samozřejmě obecně i sociálním pracovníkům sociálně právní ochrany, neboť právě ve školním prostředí, kde děti tráví velkou část dne, často vyplouvají na povrch problémy, které se vyskytují v rodině a se kterými právě kurátor může rodině pomoci. Proto je nezbytná všímavost učitelů, schopnost rozpoznat, že se může jednat o problém v rodině a neprodleně kurátora informovat a svém podezření. Kurátor poté bude dále jednat. Další pozitivní roli kurátora školy spatřují v tom, že kurátor vzhledem ke svým možnostem má šanci **vidět problém dítěte, resp. roviny v širších souvislostech a tak lépe popsat problém a nalézt cestu k řešení daného problému**.

Odpovědi na otázku č. 2: Kde školy vnímají hranici, kdy se již na kurátora obrátí?

Školy se na kurátory obrací v situaci, kdy se jedná o závažný problém a **rodina nespolupracuje**, nebo **odmítá problém řešit**, případně **odmítá spolupracovat samotné dítě**. Školy zde vychází opět z toho, že kurátor má určité pravomoci, jak situaci řešit, minimálně tu, že rodiče jsou dle zákona č. 359/1999 povinni s orgány sociálně právní ochrany dětí spolupracovat. S tímto souvisí i odpověď, že školy spolupracují s kurátory v případě, že sama již **vyčerpala všechny své možnosti působení**. Školský zákon umožňuje základním školám uložit dítěti napomenutí, důtku třídního učitele, důtku ředitele školy a sníženou známku z chování. Tímto jsou její možnosti vyčerpány. Je pravdou, že v současné době pro některé děti není důtku či trojka z chování žádný trest a především ani zábranou v pokračování problémového chování. Dále školy kontaktují kurátora v případě **velké nekázně dítěte**,

opakovaného porušování školního řádu, při prohlubujícího se záškoláctví, nebo užívání alkoholu a návykových látek v prostředí školy. Jedná se o jevy, které ohrožují nejen samotné dítě, ale i jeho okolí, proto je nutné zavčas zasáhnout. Pokud se navíc problém opakuje, případně prohlubuje, je nutné řešit celou situaci poměrně radikálně a k tomuto škola již nemá možnosti, případně pravomoci. Spolupráce škol a orgánů sociálně právní ochrany (případně dalších institucí, např. Policie ČR) je v těchto situacích upravena **metodickými pokyny Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy**. Jedná se o pokyny, které jsou doporučujícími materiály, tedy doporučují určitý postup řešení situace. Nejsou pro školy ani pro kurátory právně závazné, avšak já osobně je považuji za vcelku propracované. Především ukazují školám určitou cestu, kterou je možno se vydat v situaci, kdy se problém objeví. Některé školy se na kurátora obrátí i v situaci, kdy mají informaci (často například od ostatních žáků) o **závažných negativních projevech dítěte mimo školu**. Stává se tak důležitým zdrojem informací pro kurátora a dalo by se i říci, že tímto plní svou občanskou povinnost. Může se jednat například o dítě, které užívá v nadměrné míře návykové látky, nebo na dětském hřišti ubližuje mladším dětem a o kterém by se kurátor jinak nedozvěděl a problém by se tak mohl prohlubovat.

Odpovědi na otázku č. 3: V čem školy spatřují slabé stránky spolupráce?

Jak je patrné, slabé stránky spatřují výchovní poradci v objektivních i subjektivních příčinách. Objektivní příčinou je **vytíženost kurátorů**. Jedná se o skutečnost, kterou samotní kurátoři příliš ovlivnit nemohou. Vzhledem k tomu, že kurátor je také úředník, má určité povinnosti z této role vyplývající. Například musí vést o každém klientovi spisovou dokumentaci, což je poměrně časově náročné. Mnoho času tak ztratí nad pouhým „papírováním“. Činnost kurátora se z velké části odehrává i v terénu, kdy spoustu času zabere i „přesun z místa na místo“. Dochází tak k velkým časovým ztrátám, které by kurátor mohl věnovat přímé práci s klienty. Zde by řešením mohlo být učinění jakéhosi přezkumu týkající se vytíženosti kurátorů a případně úvaha nad tím, zdali by nebylo vhodné personálně posílit Oddělení sociálně právní ochrany dětí. Mezi subjektivní ale zároveň i objektivní příčinu můžeme zařadit odpovědi týkající se **absence zpětné vazby**. Přesto, že kurátoři mohou školu informovat o tom, jak je případ řešen pouze do určité míry, a jsou tímto omezeni zákonem, mám za to, že by bylo minimálně vhodné, aby kurátoři obratem informovali školu, že se budou případem, na který škola upozornila, zabírat. Příliš času to nezabere. Postačí jeden telefonát či mail s informací, že přípis obdržel a bude se jím dále zabývat. Abychom neporušili mlčelivost danou zákonem,

můžeme také škole podat všeobecnou informaci o tom, jak případ může být dále řešen a brát při tom na zřetel, abychom nepouštěli příliš mnoho informací o situaci v rodině. Vráťím se ještě krátce k otázce mlčenlivosti kurátora. Kurátor je při výkonu své činnosti vázán mlčenlivostí, což vyplývá přímo ze zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí. V tomto zákoně se však také uvádí povinnost mlčenlivosti dalších fyzických osob, které se při své činnosti seznámí s údaji, o kterých je povinnost zachovávat mlčenlivost. Je otázkou, zdali by situaci neřešil ten postup, že by kurátor školy, resp. přímo k rukám výchovného poradce informace neposkytl a zároveň ho poučil o této jeho povinnosti mlčenlivost zachovávat. Jednoznačně subjektivní příčinou je **neochota kurátorů řešit daný problém**. Otázka neochoty kurátorů řešit daný problém může vycházet z osobní neangažovanosti kurátora, ale také opět z toho, že nebyla škole poskytnuta zpětná vazba a to i přesto, že případ je intenzivně kurátorem řešen. Škola poté může mít dojem, že se v případě nic neděje.

Odpovědi na otázku č. 4: Jak by bylo možné zlepšit spolupráci škol a kurátorů?

Z výzkumu jsem zjistila, že 35 % respondentů je se spoluprací kurátora a školy spokojena a neměli žádné připomínky, naopak byli se současným systémem spolupráce spokojeni. Otázkou je, zdali je to hodně či málo? A co školy naopak doporučovali ke zlepšení spolupráce? Školy požadují **lepší, nebo alespoň nějakou zpětnou vazbu**, která jim v mnohých případech chybí. Touto problematikou se zabývám již výše. Jde o to, do jaké míry kurátoři zpětnou vazbu mohou poskytnout a zdali se školy spokojí se zpětnou vazbou ve smyslu informace, že případ je řešen, případně podání všeobecné informace, jak obecně jsou podobné případy řešeny. Považuji, stejně jako školy, za velmi důležitou vzájemnou informovanost. Kurátoři a školy by si měli vyjasnit, jaké mají obě strany v případě kompetence, jaké jsou jejich možnosti a také hranice sdělování údajů o rodině. K tomu mohou napomoci výchovnými poradci doporučovaná **školení pro výchovné poradce organizované kurátory**. Dobrým nápadem se mi jeví také **organizování pravidelných pracovních schůzek**, kde by byly řešeny konkrétní kauzy a navrženy možné způsoby jejich řešení. Požadavkem škol je i **ochota kurátorů spolupracovat**. Otázkou je, co tímto školy mají na mysli a jaký je pohled druhé strany. Jedná se o skutečnou neochotu, tedy přílišnou neangažovanost kurátora do případu? Nebo opětovně zde školám chybí zpětná vazba? Navrhovala bych tedy opětovně realizovat společnou schůzku, kde by byly tyto otázky vyjasněny. Požadavek na **společná jednání a schůzky s problémovými žáky** by bylo možné zahrnout pod jednání výchovných komisí, kde v praxi taková jednání skutečně probíhají a jeví

se mi být poměrně efektivní. Všechny strany, tedy škola, kurátor, rodiče i žák, si mají prostě tvář v tvář mnohé vyjasnit, domluvit se na dalším postupu. Každý dostane prostor se k věci vyjádřit, nastínit svůj pohled na řešení dané situace a právě to vše považuji za podstatné. Zároveň jde zde sepsán záznam o průběhu výchovné komise a jsou vyjasněny další postupy ve věci, kde každý má svou specifickou roli. Dalším návrhem škol na zlepšení spolupráce je **rychlejší řešení jednotlivých případů**. Tuto otázku by bylo rovněž dobré blíže výchovnými poradci specifikovat. Může se opět jednat o příliš malou angažovanost kurátora a určitou laxnost, ale také o fakt, že případů je příliš mnoho. Zde se vynořuje také skutečnost, že v některých případech rychlá řešení nejsou možná. Může se jednat například o situaci, kdy problém je hluboký, pramení v raném dětství dítěte a situaci skutečně není možné vyřešit „ze dne na den“, naopak někdy vyžaduje provedení diagnostiky a následnou dlouhodobou práci s rodinou. Problémem může být i to, že škola dlouho řeší případ po své linii, než ho předává dál. Někdy je bohužel ale tak pozdě, že jiné řešení, než například podání návrhu na ústavní výchovu již není možné. Jistě je většinou dobré, pokud škola vyčerpá všechny své možnosti, ale zde se vracíme právě k otázce, kde je hranice, kdy se již školy na kurátory obrací. Věřím, že někdy může být opravdu tato hranice velmi tenká a výchovný poradce dlouho váhá, zdali případ dále postoupit. Někdy však problém vyžaduje rychlý a bezprostřední zásah. Může se jednat o užívání alkoholu či návykových látek, nebo neomluvené absence. Zmíněný metodický pokyn týkající se záškoláctví dokonce doporučuje škole, aby se na orgán sociálně právní ochrany obrátila již v případě, že žák má 10 neomluvených absencí. Považuji to za velmi rozumné, protože právě v tuto chvíli je ještě možné problém podchytit. Bohužel školy se na kurátory někdy obrátí až v situaci, kdy nemluvených absencí má žák již desítky nebo i stovky. To je již problém, který nemusí mít rychlé a jednoduché řešení. Žák zaostává v učivu, může se jednat i o to, že tráví čas místo docházky do školy s partou, získává návyk na tento styl života. Také může začít mít pocit neohroženosti, neboť mu tento přístup vlastně prochází a nic se neděje. Záškoláctví tak může mít hluboké následky. Rychlé a efektivní řešení je již složité. V návrzích školy se objevil také požadavek na **vzájemný respekt mezi školami a kurátory**. Domnívám se, že naplnění tohoto požadavku může vycházet opět ze získání vědomosti, co role každého z těchto dvou subjektů obnáší. Toto poznání poté může vést k uvědomění si, že každá z těchto rolí má své specifika a také své složitosti, své meze a svá omezení. Jde také o schopnost vzájemné komunikace, předávání si informací, které jsou pro případ nezbytné. Mám za to, že ke vzájemnému respektu by mohlo přispět i to, že se kurátoři a výchovní poradci osobně poznají. Tedy nebudou se znát pouze po telefonu, ale

dojde k osobnímu setkání a poté se budou dále dle potřeby scházet. Někdy nerespektování role druhého může vycházet i z minulých, negativních zkušeností, případně z charakteristik osobnosti jedince a zde náprava může být složitější. V některých případech může být zádrhelem dobré spolupráce lidský faktor, tedy vlastnosti a morálka druhé strany, nebo i míra snahy a ochoty chtít problém řešit, tedy určitá angažovanost ve své profesi.

4.7 Případové studie

V této kapitole pro dokreslení a názornost poukážu na příklady z praxe kurátora, ve kterých byl prostor pro spolupráci školy a kurátora. Nastíním, jak tato spolupráce započala, dále probíhala, především se pak budu snažit nalézt případné silné a slabé stránky této spolupráce. Ve studiích se zaměřím pouze na samotnou spolupráci kurátora se školou. Zhodnotím tuto spolupráci a vytýčím případné slabé stránky, které se vyskytly a jak by mohly být propříště řešeny. V prvním případě uvádím příklad velmi dobré spolupráce, dalo by se říci o vzorový příklad. V druhém příkladě se budu snažit nalézt případné slabé stránky.

Příklad velmi dobré spolupráce

V dubnu na OSPOD telefonuje výchovná poradkyně základní školy X. Informuje nás o žáku Martinovi, se kterým jsou výchovné problémy, situaci vysvětluje. Výchovná poradkyně je požádána o podání písemné zprávy, ze které budeme vycházet. Zpráva přichází záhy a je v tomto znění:

„Obracím se na Vás s žádostí o prošetření rodinné situace žáka naší školy Martina N., který je žákem 8. třídy. Navštěvuje naši školu od začátku tohoto školního roku. Přistěhoval se s matkou z jižních Čech, nyní bydlí v Dlouhé Lhotě a to ve společné domácnosti pouze s matkou. Otec Martina s nimi nebydlí, nikdy školu nekontaktoval. Chlapec má tři dospělé bratry, ti však s nimi také nežijí. Martin je inteligentní chlapec, rozumové schopnosti jsou na velmi dobré úrovni, přesto jsou jeho studijní výsledky jedny z nejhorších ve třídě, ke čtvrtletí byl hodnocen několika nedostatečnými, či dostatečnými. Ve škole jsou s ním neustálé problémy, je drzý, špatně zvladatelný, má velmi časté incidenty s vyučujícími. Uráží je, odmítá respektovat základní pravidla ve škole. Jeho slovní agrese je směřována především k vyučující českého jazyka. I když Martin chápe sociální normy chování, neakceptuje je, nedokáže se jimi

řídít a uchovat si tak přijatelné vztahy s okolím, zejména s dospělými osobami. K některým učitelům má negativní vztah, že se to dá nazvat až šikanou učitele. Z jeho katalogového listu vyplývá, že podobné chování měl i v minulé škole, objevovaly se třídní i ředitelského důtky za nekázeň, drzé chování vůči učitelům apod. Martin se ve škole dopustil i drobné krádeže. U Martina chybí pocity viny ve vztahu k důsledkům vlastního jednání. Také trávení volného času není zrovna ideální, vzhledem k tomu, že mu ještě nebylo ani 15 let. Byl několikrát viděn, jak opouští různé místní restaurace a bary a to i ve večerních hodinách. S matkou jsme navázali kontakt hned na počátku školního roku při prvních problémech. Je však velmi často v zaměstnání, pracuje na směny a v podstatě neví, co Martin dělá, pokud ona není doma. S Martinem má údajně velmi dobrý vztah, ji doma nezlobí. Snažili jsme se s matkou dohodnout určitá pravidla, která by u nich doma měla platit, ale myslím si, že to příliš nefunguje. Martinův prospěch se od pololetí zhoršil, byl také hodnocen 2. stupněm z chování a obávám se, že na konci roku to bude ještě horší. Minulý týden se u něj objevilo i záměrné záškoláctví z odpoledního vyučování, které však matka dodatečně omluvila. I při jednotné snaze vyučujících pomoci Martinovi se zvládnutí učiva, při vedení a motivaci k dobrému společenskému chování, se nám nepodařilo dosáhnout u Martina pozitivních změn. Kázeňské přestupky se u Martina opakují, nejspíš souvisí s jeho vzdorovitostí. Chování však není doprovázeno výraznější nenávistí, agresivitou či záměrným úsilím škodit. Svým jednáním tak škodí v důsledcích ve většině případů sám sobě.“

Z této zprávy vyčteme spoustu anamnestických dat, které nám napomohou k další práci s rodinou. Kladně hodnotím, že škola kurátorku informovala nejprve telefonicky, tedy navázala s ní osobní kontakt, který považuji za velmi důležitý pro další spolupráci. Následně zaslala i rozsáhlou písemnou zprávu, kde sumarizovala poznatky o chlapci. Pozitivně hodnotím i to, že škola kurátorku informovala poměrně včas, tedy ve chvíli, kdy je zde již prostor pro práci kurátora, ale zároveň situace není nijak extrémně vyhodnocená. Prostor pro práci kurátora spatřuji v tom, že u chlapce se objevil první projev záškoláctví, problémy se opakují a spíše prohlubují, spolupráce s matkou není zcela v pořádku a také proto, že problémy se objevují i mimo školu. Velmi oceňuji, že škola se tak zaměřila, alespoň zmínkou i na to, že problémy s chlapcem jsou i v jeho volném čase návštěvou zařízení, nevhodných pro chlapce jeho věku. Bohužel jsem se setkala i se školami, které razili názor, že pokud se věc netýká přímo školy, nezajímá je to a v podstatě před tím zavírají oči.

S paní výchovnou poradkyní bylo domluveno, že ohledně chlapce bude svolána výchovná komise, které se rovněž kurátor zúčastní. Kurátor a výchovný poradce se shodli, že výchovná komise může mnohé vyjasnit, bude zde naznačena další spolupráce a domluvena pravidla s matkou i Martinem. Kurátor přislíbil, že před výchovnou komisí prošetří poměry v rodině, tedy zjistí, v jakých poměrech chlapec žije a zároveň zde bude s chlapcem proveden výchovný pohovor.

Výchovná komise byla svolána kvůli nevhodnému, neomluvitelnému a velmi vulgárnímu chování žáka vůči učitelům, zejména vůči učitelce českého jazyka. Výchovné komise byli účastní: ředitelka školy, třídní učitelka, výchovná poradkyně, vyučující českého jazyka, matka a kurátorka pro mládež. Na tomto jednání ředitelka školy popsala Martinovo chování v hodinách českého jazyka. Zdůraznila, jakým urážlivým způsobem se chová a jak verbálně napadá i některé další pedagogy. Připomněla i to, že se tak děje opakovaně. Své stanovisko k problému vyjádřili i další učitelé. Netajili se tím, že se jim nelíbí Martinův přístup k plnění povinností, k práci ve škole i jeho způsob trávení volného času. Martin se k učitelce českého jazyka choval velmi vulgárně i v době hospitace ředitelky školy při vyučovací hodině. K situaci se vyjádřila matka Martina. Uvedla, že chování jejího syna ji sice mrzí, přesto jej však omlouvá. Shodli jsme se, že matka synovi naivně důvěřuje. Informace o svém chování jí Martin interpretuje jen ze svého pohledu. Nikdy nemá pocit viny. Matce chybí více důslednosti. Obdobné problémy měl chlapec již na dvou předchozích základních školách, kterými prošel během povinné školní docházky. Všichni přítomní se v zásadě shodli v tom, že se musí žákovo chování změnit. Vulgárnost mu nebude nikým tolerována. K věci se vyjádřila i kurátorka, která matku seznámila s dalšími postupy ve věci v případě, že synovo chování se nezlepší a pokud matka nebude více důsledná při výchově. Matka se zavázala k tomu, že bude na syna soustavně výchovně působit, vysvětlí mu nevhodnost jeho jednání a bude mu vštěpovat zásady elementární slušnosti ve vztahu k ostatním lidem. Slíbila, že bude úzce spolupracovat nejen se školou, kde se bude pravidelně informovat na synovo chování, ale rovněž bude spolupracovat i s kurátorkou. Zároveň jí bylo zúčastněnými doporučeno, aby se více zajímala o to, kde a s kým tráví její syn volný čas. S matkou bylo také domluveno, že v nejbližších dnech navštíví školu a bude sledovat chování svého syna při výuce. Padla zde i možnost změny školy chlapce, která zůstává otevřená. Bylo domluveno, že chlapec začne docházet na terapie do Střediska výchovné péče. První schůzku domluví kurátorka, která přislíbila, že se se Střediskem výchovné péče spojí a bude o situaci informovat (v tomto

případě bylo s výchovnou poradkyní předem domluveno, že vzhledem k tomu, že matka je k synovi značně nekritická, bude pro objektivnost lepší, pokud první schůzku psychologa ve Středisku výchovné péče objedná třetí osoba, která situaci objektivně popíše a vysvětlí, co bude potřeba, resp. jaká je zakázka).

Mám za to, že výchovná komise zde byla přínosná pro obě strany. Bylo tak zabráněno případnému zkreslení informací jednotlivých stran. Byla domluvena další spolupráce rodiny se školou a kurátorkou a byla nastíněny kroky, kterými by bylo možné situaci zlepšit. Každý vymezil, co by mohl pro věc učinit. Vše bylo zaznamenáno. Kopii záznamu obdržela matka i kurátorka.

I z další spolupráce se školou v tomto případě je patrná velká angažovanost výchovné poradkyně, která neváhala domluvit si schůzku s kurátorkou i ve svém volném čase o letních prázdninách, kde byly shrnuty dosavadní výsledky spolupráce, a bylo domluveno, co dále by se dalo pro případ učinit.

Spolupráce se školou ohledně Martina byla završena ukončením povinné školní docházky chlapce, který koncem prázdnin dělal opravné zkoušky ze dvou předmětů. Ukončením povinné školní docházky tak končí spolupráce se školou, avšak nekončí práce kurátora s rodinou a dalšími institucemi, v tomto případě například se Střediskem výchovné péče

Příklad spolupráce, ve které se vyskytovaly bariéry:

Květnové pondělní ráno kolem 10. hodiny volá na Odbor sociálně právní ochrany dětí výchovná poradkyně místní Základní školy, chce hovořit s kurátorkou pro mládež. Informuje o žákovi Petrovi, se kterým jsou velmi závažné výchovné problémy, žádá kurátorku o okamžitou návštěvu školy, aby mohla být celá záležitost řešena. V 11. hodin se kurátorka dostavila do školy, kde se jí ujímá výchovná poradkyně a ředitelka školy, nastiňují celou situaci. Uvádějí, že Petrovi je nyní 15 let, chodí do 9. třídy. Problémy v chování se u něho začaly objevovat již v 7. třídě a to zvýšenou agresí. Rovněž se u něho začaly objevovat rodiči neomlouvané absence (k této chvíli již celkem 45). V březnu se stalo, že Petr napadl spolužáka a způsobil mu natržení rtu. Škola toto řešila výchovným pohovorem. Škola má vážné podezření, že chlapec užívá marihuanu a distribuuje jí ve škole. Chlapec vulgárně

slovně napadl i jednu z vyučujících. Škola uvedla, že při výchovném pohovoru chlapec maximálně spolupracoval a zásadně nelhal. Škola hovořila i s rodiči, kteří se jeví být spolupracující. Výchovná poradkyně uvedla, že v pátek po vyučování došlo k fyzickému napadení jiného jejich žáka právě Petrem. Způsobil mu tržnou ránu na obočí a podlitinu na oku. Žák musel být ošetřen na lékařské pohotovosti. Petr se ve škole v pátek psychicky „sesypal“. Škola výchovné problémy chlapce řešila prozatím napomenutím a důtkou ředitele školy. Výchovná poradkyně hodnotí situaci jako značně kritickou, žádá okamžité řešení ze strany kurátora, nejlépe podáním návrhu na ústavní výchovu formou předběžného opatření. Do jednání vstupuje ředitelka, která nás žádá o okamžité odvolání rodičů z dovolené, na které v té chvíli byli, Petr byl doma s babičkou. Dále škola kurátorku žádá, aby na žáka podala trestní oznámení pro distribuci marihuany, kdy tento požadavek je vznesen značně direktivně. Toto kurátorka odmítá s tím, že nejen z metodického pokynu MŠMT, ale i z logiky věci se jí jeví jako účelnější, aby záležitost, která se děje na půdě školy byla také oznámena přímo školou, která má k věci důležité poznatky. Domluveno, že se kurátorka spojí s rodiči a dále nastiňuje další možné postupy ve věci. Téhož dne kurátorka hovoří s otcem, je informován o situaci ohledně syna a je požádán, zdali by se nemohli z dovolené předčasně vrátit. Otec je překvapen, nechápe, proč kurátorka žádá jeho ukončení dovolené a sděluje, že s ním v pátek hovořila psycholožka školy, která sdělila, že až se vrátí z dovolené, bylo by dobré, kdyby se rodiče se školou spojili. Rozhodně nemluvili o tom, že by se situace zdála být urgentní, naopak škola poukazovala na to, že stačí vše řešit po návratu rodičů z dovolené, tedy nejdříve za týden. Také situaci otci škola popisovala poněkud jinak. Proto otec odmítá, že by se z dovolené vrátil. Otec se po telefonátu s kurátorkou opětovně spojil se školou, poté kurátorce jednání tlumočil. Ve škole mu o napadení žáka jejich synem odmítli cokoliv říci, jelikož se tak stalo po vyučování a ne na půdě školy. Potvrdili mu, že se skutečně nejedná o nic urgentního a problémy Petra bude stačit probrat až po jejich návratu z dovolené.

Tento případ budí ve mně rozpaky a značné nepochopení. Škola sdělila zcela odlišné informace kurátorovi a jiné rodině. V jednání s kurátorem se jedná o urgentní situaci, která, pokud nebude řešena hned, bude za chvíli pozdě, při jednání s rodiči jde o situaci, kterou je možno vyřešit až někdy. Škola v podstatě nedokázala vysvětlit, proč takto postupovala. Každopádně zde značně selhala komunikace mezi zúčastněnými. Mohu se jenom domnívat, že to byl pouhý lidský strach, slabost? Záhy jsem zjistila, že otec tohoto žáka byl policista s velkými konexemi. Každopádně kurátorka učinila také chybu a to v tom, že sama kriticky nezhodnotila situaci před tím, než volala rodině. Bohužel její požadavek na rodiče o okamžitý

návrat, navíc z pohledu školy i rodiny bezdůvodný, nevrhl na ni příliš dobré světlo a zkomplikoval, alespoň v počátcích další komunikaci s rodinou. Další požadavek školy na hlášení distribuce návykových látek ze strany OSPOD se mi také nejeví logický. Navíc škola není v pozici, kdy by byla kompetentní kurátora úkolovat a tak podobné požadavky musí ze strany kurátorů obecně vyvolávat značnou nevoli. Další problém vidím v tom, že situace gradovala již delší dobu a hranice, kde kurátor měl být o situaci informován, již byla dávno zjevně překročena. Je poté obtížné řešit situaci ihned a urgentně, jak si škola představovala a požadovala. Možná, pokud by věc škola oznámila o několik měsíců dříve, dalo by se ve věci udělat mnohem více a nemuselo by vše vygradovat fyzickým napadáním spolužáků. Je to samozřejmě s otazníkem a těžko říci, zdali by se situace se zásahem kurátora vyvíjela jinak, přesto si myslím, že platí, že čím dříve se problém podchytí, tím menší jsou poté následky.

Jelikož se jednalo o žáka 9. třídy, spolupráce se školou v tomto případě byla záhy ukončena. Avšak pokračovala v dalších případech a opět nebyla zcela bez problémů. Jednalo se například o situaci, kdy škola oznámila absenci 75 neomluvených hodin koncem června, tedy těsně před koncem školního roku, případně pozdní příchod zpráv v rámci trestního řízení aj. Jelikož problémů ve spolupráci s touto konkrétní školou bylo více, uspořádala kurátorka společné setkání s výchovnou poradkyní a ředitelkou školy, kde byla domluvena další a především jasná pravidla spolupráce. Kurátorka rovněž vymezila roli kurátora a jeho legislativní možnosti. Byl domluven postup pro další, především nové, případy, se kterými obě strany přijdou do kontaktu.

Závěr

Ve své práci se zabývám rolí kurátora pro mládež při řešení výchovných problémů mládeže a snažím se naplnit cíle, které jsem si předem stanovila.

Při zpracování teoretické části práce jsem pracovala především s platnou legislativou. Prostudovala jsem veškeré právní přepisy kurátora se týkající a tím si sama mnohé oživila a připomněla, což pro mě samotnou bylo skutečně velmi přínosné. Především jsem však z platné legislativy, která je poměrně rozsáhlá, vytáhla právě to, co se této profesi týká a co v praxi obnáší. Proto se domnívám, že tato práce by mohla sloužit i jako manuál pro případné zájemce o tuto profesi, pomocí kterého získají představu, co tato profese obnáší. Změřila jsem se rovněž na další instituce a organizace, se kterými kurátor při své činnosti spolupracuje a nastínila, jak tato spolupráce probíhá. Jelikož se jedná o poměrně širokou problematiku, zúžila jsem téma v praktické části této práce na spolupráci se školami, kde pocítuji jisté mezery a především prostor ke zlepšení.

V praktické části této práce se tedy zaměřuji především na spolupráci kurátorů se školami. Dobrou spolupráci mezi těmito dvěma subjekty považuji za velmi důležitou. Pomocí výzkumu, tedy za pomoci samotných zástupců škol – výchovných poradců, se snažím nalézt cesty ke zlepšení spolupráce mezi školami a kurátory a zjišťuji, co je pro tuto spolupráci důležité. Na úvod výzkumu jsem si položila několik otázek, které se pomocí výzkumu snažím zodpovědět.

Z výzkumu vyplynulo, že výchovní poradci vcelku reálně vnímají roli kurátora pro mládež při řešení výchovných problémů mládeže, mají ujasněno, kdy a v jakých případech by jim kurátor mohl být nápomocen, případně, kdy by se již měl kurátor do případu vložit. Obecně, a to se prolínalo celým výzkumem, chybí výchovným poradcům zpětná vazba od kurátorů. Z výzkumu dále vyplynulo, že přibližně 35% výchovných poradců je zcela spokojeno se spoluprací s kurátorem a tak nenavrhovali žádné možnosti zlepšení této spolupráce. Je tak vcelku potěšujícím zjištěním, že přibližně v 1/3 případů spolupráce funguje tak jak má, resp. odpovídá představám škol. Určitě by bylo zajímavé opětovně tyto školy kontaktovat a zjistit další podrobnosti o nastavené spolupráci. Zároveň kontaktovat kurátory a zjistit jejich pohled na spolupráci. Zbylé školy měly ke spolupráci určité výhrady a navrhly i náměty ke zlepšení této spolupráce. Vesměs školy navrhuji pravidelná osobní setkávání, případně různá školení pro výchovné poradce. Jsou to vcelku jednoduché rady a náměty, které nikoho nemusí přilíš

zatižit a pokud skutečně povedou k lepším výsledkům v práci se společnými klienty, jistě stojí za to, alespoň toto minimum uplatňovat i v praxi. Některým výchovným poradcům chybí větší ochota kurátorů a vzájemný respekt. Ale i v tomto je možné mnohé změnit právě zjištěním, co která role obnáší – opět, řešením by mohla být případná schůzka či seminář.

Z výzkumu vyplynulo, že problémem se stává špatná vzájemná informovanost a nejasnost v tom, jaké má druhá strana možnosti a kompetence. V první fázi bych proto doporučovala uskutečnit větší školení či konferenci a to společně pro kurátory středočeského kraje a výchovné poradce z této oblasti. Toto setkání by mohlo být i vícedenní, aby se stihlo probrat vše, co obě strany pocítují jako problém. Mám představu, že na tomto školení by promluvili zástupci škol a zástupci kurátorů a vysvětlili své kompetence a možnosti při řešení výchovných problémů u dětí. Poté by mohly následovat diskuse ve skupinkách a různé workshopy. Tímto by došlo k předání zkušeností a důležitých informací nejen mezi školami a kurátory navzájem, ale i mezi jednotlivými školami mezi sebou a vzájemně mezi kurátory. Probralo by se, co která strana pocítuje jako problematické. Výstupem by mohla být například brožura, či manuál, který by pojednával o rolích výchovného poradce a kurátora při řešení výchovných problémů mládeže, který by specifikoval náplň práce obou institucí, případně i nastínil konkrétní příklady z praxe s doporučeným postupem řešení toho kterého problému. Brožura by mohla navrhnout i možnosti řešení slabých stránek spolupráce a nastínit cesty ke zlepšení spolupráce. Brožura by byla bezplatně distribuována do všech škol a obecních úřadů obcí s rozšířenou působností ve Středočeském kraji. Dále považuji za důležité se zástupci jednotlivých škol, které spadají do územně samosprávního celku kurátora, pořádat pravidelná pracovní setkávání a vzájemně se informovat a to například i o změnách v legislativě. Tato setkávání navrhuji uskutečňovat přibližně dvakrát ročně. V praxi může dojít totiž k tomu, že představa řešení daného případu kurátorem a školou se značně rozchází. Právě v těchto případech, které nejsou nikterak výjimečné, považuji osobní setkání a vymezení kompetencí za značně důležité. Vytvořit si s výchovnými poradci dobré vztahy spolupráce není vůbec jednoduché, ale nepochybně to stojí za jisté úsilí.

Výzkum byl velmi přínosný i pro mě, kdy mi poskytl určitý obraz pohledu výchovných poradců na činnost kurátorů pro mládež a na to, jak vidí vzájemnou spolupráci. Bylo by jistě zajímavé ve výzkumu pokračovat, jít více do hloubky, až k samotnému jádru věci. Například

učinit rozhovory se zástupci škol se zkušenostmi dobré spolupráce a se zástupci, kteří vidí spolupráci jako problematickou.

Seznam literatury

- KRATOCHVÍL, S. *Základy psychoterapie*. Praha: Portál, 2002, str. 12-13. ISBN 80-7367-122-0.
- MATOUŠEK, O. a kol. *Metody a řízení sociální práce*. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-548-2.
- MATOUŠEK, O. a kol. *Základy sociální práce*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-473-7.
- MATOUŠEK, O. a kol. *Sociální práce v praxi*. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-002-X.
- NOVOTNÁ V, BURDOVÁ E., *Zákon o sociální – právní ochraně dětí, komentář*. Praha:, Linde, 2007. ISBN 978-80-86131-72-6.
- PEKOVÁ J., PILNÝ, J., JETMAR, M. *Veřejná správa a finance veřejného sektoru*. Praha: ASPI, 2008. ISBN 978-80-7357-351-5.
- PLHÁKOVÁ, A. *Učebnice obecné psychologie*. Praha: Academia 2003. ISBN 978-80-200-1499-3.
- TOMEŠ, I. *Úvod do teorie a metodologie sociální politiky*. Praha, Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-680-3.
- VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*, Praha: Portál, 2008. ISBN 9788073674144.

Zákony:

Zákon č. 359/1999 Sb., o sociální – právní ochraně dětí

Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině

Zákon č. 100/2006 Sb., o sociálních službách

Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže (zákon o soudnictví ve věcech mládeže)

Zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních.

Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník

Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád)

Zákon č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě

Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon).

Internetové zdroje:

Ministerstvo práce a sociálních věcí: Doporučení MPSV k poskytování údajů školám a školským zařízením o sociálním znevýhodnění dětí, č.j. 2007/21047-24. Dostupné na WWW: http://www.mpsv.cz/files/clanky/7275/Doporučení_MPSV_02.pdf (cit. 2011-01-08).

Etický kodex sociálních pracovníků. Dostupné na WWW: <http://socialnirevue.cz/item/eticky-kodex-socialnich-pracovniku-ceske-republiky> (cit. 2011-01-08).

Dostupné na WWW: <http://www.dotaznik-online.cz/otevrene-otazky.htm> (cit. 2011 - 06-06).

Občanské sdružení lata. Dostupné na WWW: www.lata.cz (cit. 2011-02-22).

Občanské sdružení Sananim. Dostupné na WWW: www.sananim.cz (cit. 2011-02-22).

Metodický standart PMS – mladiství a nezletilý. Dostupné na WWW: : <https://www.pmscr.cz/mladistvi-a-deti/> (cit. 2011-02-12).

Katalog prací. Dostupné na WWW: http://www.mpsv.cz/files/clanky/8980/Katalog_praci_UZ_1_10_2010.pdf (cit.2010-11-11).

Autorský kolektiv, Sborník stanovisek veřejného ochránce práv, rodina a dítě, Kancelář veřejného ochránce práv, 2007. Dostupné na: http://www.ochrance.cz/uploads/tx_odlistdocument/Rodina_a_dite.pdf (cit. 2011-02-12).

Metodické pokyny MŠMT. Dostupné na WWW: www.msmt.cz

Vyhláška č. 458/2005, kterou se upravují podrobnosti o organizaci výchovně vzdělávací péče ve střediscích výchovné péče. Dostupné na WWW: <http://www.msmt.cz/dokumenty/vyhlaska-c-458-2005-sb-kterou-se-upravuji-podrobnosti-o-organizaci-vychovne-vzdelavaci-pecce-ve-strediscich-vychovne-pecce>

Seznam příloh

Příloha č. 1: sumarizované odpovědi respondentů

Příloha č. 2: názorná ukázka metodického pokynu MŠMT: metodický pokyn k jednotnému postupu při uvolňování a omlouvání žáků z vyučování, prevenci a postihu záškoláctví, č. j.: 10 194/2002-14

Příloha č. 1: Sumarizované odpovědi respondentů

Otázka č. 1 „V čem shledáváte důležitost (nenahraditelnost) role kurátora při řešení výchovných problémů?“

Odpovědi respondentů:

- Je to instituce, na kterou se může škola obrátit, když selžou nápravné metody a rodiče se školou odmítají spolupracovat. Neplní své rodičovské povinnosti nebo nereagují na úřední dopis. Jinou možnost škola nemá.
- Nadhled, větší tlak na rodinu při řešení problémů jejich dítěte, větší informovanost školy o problémech v rodině (pochopení problému dítěte)
- Především jde o instituci, která pomáhá škole s problémovými dětmi. Pomáhá škole, pokud ta si již neví rady. Problém u dětí je bohužel zárodkem už v rodině.
- V polovině případů dochází ke zlepšení situace – pokud klientem otřese fakt, že je věc postoupena na OSPOD
- Kurátor pomáhá při jednání s rodiči v rámci výchovné komise, má možnost řešit problém i v rodinném prostředí, pohovory s žákem i rodiči
- Kurátoři mají větší pravomoc při řešení problému než samotná škola.
- Jednání s kurátorem vnímají rodiče i děti jako důležitější, mají i větší vážnost
- V případě, že selhává komunikace mezi školou a rodinou, působí kurátor jako větší autorita. Rodiče mají před ním větší respekt a většinu projednávaných problémů se nám podařilo společně vyřešit
- Možnost zasahovat přímo v rodině, proti škole větší možnost působení a opatření
- Kurátor může řešit problémy, které nejsou v kompetenci školy (chování dítěte mimo školu).
- Na některé žáky (resp. rodiče) už nestačí opatření, které má škola k dispozici
- Možnost celkového pohledu na řešení problému díky celodennímu sledování prostředí dítěte
- Jelikož kurátor má více informací o rodině, vidí problém v širších souvislostech
- Kurátor nám pomáhá s problematikou při selhávání rodiny a dětí.
- Má větší pravomoci při řešení případů, poskytuje rodině a dítěti odbornou pomoc
- Kurátor má u dětí a rodičů větší vážnost
- Kurátor by měl dokonale nebo podrobně znát kauzu, vědět a znát zákony a související předpisy a tím pádem poradit škole, ale i rodině. Škole řekne, v čem je problém

- Kurátor má přehled o činnosti dítěte ve škole, doma a hlavně „mimo“ domov i školu, tzn. na ulici, v zájmových klubech apod.
- Umí (měl by umět) popsat problém a najít cestu k řešení – podává návrhy na řešení situace
- Pomoc při řešení problémů, kdy naše možnosti již nestačí
- Provádí s rodiči i dětmi pohovor buď přímo ve škole, nebo jsou pozváni na Městský úřad

Otázka č. 2: Kde vnímáte hranici, kdy se obrátíte o pomoc při řešení problému na kurátora pro mládež?“

- Především je to neomluvená absence, dále kriminální činnost u dětí a v letošním roce se na ně obracíme i z důvodu velké nekázně a nerespektování pokynů učitelů a porušování školního řádu. Patří sem i špatné domácí prostředí, případně týrání atd.
- Pokud rodina nespolupracuje, při řešení záškoláctví, ohrožování ostatních dětí
- Pokud rodič odmítá spolupracovat a problémy neřeší – zejména záškoláctví, nebo již řešit chce, ale dítě odmítá
- Při závažných a opakovaných kázeňských přestupcích u žáka a při nedostatečné komunikaci s rodiči
- Při problémech, které přetrvávají
- Pokud nefunguje dohoda s rodiči, rodiče nereagují na výzvu ke spolupráci, pokud je nějak ohrožena výchova dítěte
- Při záškoláctví je hranice pro spolupráci daná výší neomluvených hodin, tj. 10 a dále je zveme na jednání při řešení závažných problémů, které se nám nedaří řešit jen jednáním s vedením školy a výchovnou komisí
- Pokud selhává komunikace s rodiči a problém nejde vyřešit našimi prostředky, při výrazných problémech – záškoláctví, krádeže, šikana apod.
- Na kurátora se obracíme při záškoláctví = vysoká neomluvená absence, při skrytém záškoláctví = rodiče omlouvají např. zdravé dítě ze školy ze zdravotních důvodů, při užívání alkoholu a návykových látek žákem ZŠ, při porušení zákona
- Obracíme se na kurátora i v případech, kdy máme podezření, nebo poznatky o užívání alkoholu, agresivitě apod. dítěte mimo školu

- Pokud nedojde k nápravě problému díky opatřením, které má k dispozici škola (ústní domluva, jednání výchovné komise, výchovná opatření – napomenutí třídního učitele, důtka třídního učitele, důtka ředitele školy, snížená známka z chování)
- Pokud rodič se školou nekomunikuje, nespolupracuje na řešení problému dítěte, pokud rodiče zjevně selhávají
- Jednání výchovné komise ve složení kurátor, ředitel školy nebo zástupce a výchovný poradce má u rodičů větší důležitost

Otázka č. 3: „Jaká forma komunikace s kurátorem se Vám ve vaší praxi osvědčila?“

- Email
- Telefon = okamžitá rada, pomoc
- Osobní návštěva kurátora ve škole
- Společné setkání – škola, zákonný zástupce, žák, kurátor
- Pozvání kurátora na výchovnou komisi – písemně či telefonicky
- Přeposlání zprávy z výchovné komise s průvodním dopisem, dopis

Otázka č. 4: „V čem spatřujete případné slabé stránky, bariéry při spolupráci s kurátory?“

- Nedostatek času
- Horší zpětná vazba
- Příliš zdlouhavé řešení dané situace, jejich malé pravomoc. Pokud klient zjistí, že je „pouze“ zván k pohovorům, situace se nelepší, žák pokračuje v porušování daných norem.
- Ve vytíženosti kurátorů a v množství případů – v poslední době velký nárůst případů
- Někdy chybí zpětná vazba při řešení problému
- Někdy delší časová prodleva při žádosti o návštěvě rodin, když máme pocit, že něco není v pořádku
- Zatím jsem problémy v komunikaci s kurátory neměla, setkávám se s vstřícností a ochotou problémy řešit
- I kurátor má mnohdy svázané ruce při řešení problémů. Např. umístění žáka do Střediska výchovné péče je podmíněn souhlasem rodičů
- Neochota komunikovat – kurátoři by měli častěji reagovat na podněty a signály ze školy

- Legislativní zádrhel – od kurátorů nemusím dostávat zpětnou vazbu, informaci, jak se dál případ vyvíjí, ale je to tak ukotveno v legislativě, není to vina kurátorů
- My posíláme hlášení, ale vzhledem k mlčenlivosti nemáme vůbec žádnou zpětnou vazbu ze strany OSPOD. V některých případech po čase přijde žádost o další zprávu, tak usuzujeme, že se případ šetří, ale výsledky neznáme. Pouze v některých případech ne náprava poznat na chování žáků

Otázka č. 5: „V čem spatřujete možné silné stránky spolupráce?“

- Možnost dohledu kurátora nad žákem. Nejen škola má požadavky na zlepšení chování žáka, ale i další instituce
- Rada, možnost ihned řešit problém
- Dobrá komunikace mezi zúčastněnými
- V možnosti získat důležité informace, návody a možnost rozboru problematiky
- Na některé rodiny platí alespoň „úřední postup“
- Kurátor může řešit problémy, které škola řešit nemůže, není k tomu kompetentní
- Větší tlak na rodiče, pomoc škole a práci výchovných poradců
- Vždy dojdeme společně k závěru, který je přijatelný pro všechny zúčastněné
- Pozvání ke kontrole na OSPOD
- Kurátor nemá „nálepku“ učitele, tedy mohou být dětem blíž
- Možnost kurátorů docházet do rodin, větší pravomoci než škola
- Sjednání postupu při práci s problémovými rodinami
- Ve vzájemné spolupráci a především ve spolehnutí najít pro školu pomoc.
- Pokud bude žák a rodina pod dohledem spolupracujících institucí, lze problém vidět z více stran a lépe porozumět problémům. Snažit se pomoci dítěti, protože má většinou důvod, proč se tak chová. Lze zabránit vysmívání nebo šikaně, pokud jde o dítě ze slabší rodiny, alespoň částečně donutit rodiče, aby pro své dítě něco dělali.
- Pokud bude žák a rodina pod dohledem spolupracujících institucí, lze problém vidět z více stran a lépe porozumět problémům. Snažit se pomoci dítěti, protože má většinou důvod, proč se tak chová. Lze zabránit vysmívání nebo šikaně, pokud jde o dítě ze slabší rodiny, alespoň částečně donutit rodiče, aby pro své dítě něco dělali.

Otázka č. 6: : Co si myslíte, že by mohlo pomoci zlepšení spolupráce mezi školami a kurátory? Máte vlastní návrhy na zlepšení spolupráce?“

4. Jsem spokojená s tím, jaká je spolupráce, nikdy jsem se nesetkala s negativní reakcí
5. Návštěvy kurátora ve škole, informovanost
6. Nemám připomínky
7. Vše se odvíjí od šíře pravomocí
8. Větší vzájemná spolupráce, častější kontakt s učiteli a výchovnými poradci, vzájemný respekt
9. Neznám přesně podmínky a legislativní možnosti kurátorů. Osobní kontakt
10. Informovanost škol o možnostech řešení problematiky. Pak už je záleží na ochotě jednotlivců (pomíjím odbornou vzdělanost)
11. Kdyby byli schopni, ochotni, s námi konzultovat výsledky svého působení na rodiny našich žáků
12. Spolupráce je na dobré úrovni
13. Zlepšení komunikace
14. Školení pro výchovné poradce organizované kurátory
15. Rychlejší průběh řešení jednotlivých případů = rychlejší soudní jednání
16. Z mého hlediska na naší škole spolupráce funguje, nenapadá mě možnost zlepšení
17. Jsem se současným systémem spokojena
18. Společné postupy a domluvy při postupech v jednání – společné jednání a schůzky s problémovými rodiči, častější osobní nebo jiný kontakt kurátorů se školou
19. Častější kontrola rodinného zázemí a výchovy dítěte v rodině
20. Pravidelný kontakt se školou – pravidelné docházení na dohodnutý termín, zpětná vazba – pokud škola neví po nahlášení případu, jak byl tento vyřešen, nebo že se vůbec řešil, kurátor se žádným způsobem neozve, může to vyvolat dojem, že se nic neřeší
21. Více času, prostoru ke spolupráci
22. Zákony a ochota spolupracovat
23. Občasné pracovní schůzky (alespoň 4x ročně)
24. Škola by potřebovala pravidelné informace o postupu práce s dítětem, rodinou

Příloha č. 2

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy
Čj.: 10 194/2002-14

V Praze dne 11.března 2002

Metodický pokyn

k jednotnému postupu při uvolňování a omlouvání žáků z vyučování, prevenci a postihu záškoláctví

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy doporučuje v souladu s § 12 odst. 1 zákona č. 564/1990 Sb., o státní správě a samosprávě ve školství, ve znění pozdějších předpisů, následující jednotný postup při uvolňování a omlouvání žáků základních a středních škol z vyučování a při prevenci a postihu záškoláctví v základních a středních školách:

Čl. I

Prevence záškoláctví

- (1) Dobu a způsob uvolnění žáka ze školního vyučování stanoví školní řád¹. V případě podezření z nevěrohodnosti dokladu potvrzujícího důvod nepřítomnosti žáka, se může ředitel školy v dané věci obrátit na zákonného zástupce nezletilého žáka, nebo požádat o spolupráci věcně příslušný správní orgán.
- (2) Školní docházku (omluvenou a neomluvenou nepřítomnost) žáků své třídy eviduje třídní učitel.
- (3) Na prevenci záškoláctví se podílí třídní učitel, výchovný poradce a školní metodik prevence ve spolupráci s ostatními učiteli a zákonnými zástupci žáka.
Součástí prevence je:
 - a) pravidelné zpracovávání dokumentace o absenci žáků,
 - b) součinnost se zákonnými zástupci,
 - c) analýza příčin záškoláctví žáků včetně přijetí příslušných opatření,
 - d) výchovné pohovory s žáky,
 - e) spolupráce se školním psychologem a institucemi pedagogicko psychologického poradenství,
 - f) konání výchovných komisí ve škole
 - g) spolupráce s orgány sociálně-právní ochrany dětí apod.

Čl. II

Způsob omlouvání nepřítomnosti, řešení neomluvené nepřítomnosti a postup zúčastněných subjektů

- (1) Nepřítomnost nezletilého žáka základní a střední školy ve škole omlouvá v souladu s platnými právními předpisy zákonný zástupce žáka (popřípadě vychovatel domova mládeže, pokud jde o nezletilého žáka střední školy ubytovaného v domově mládeže); zletilý žák omlouvá svou nepřítomnost sám.
- (2) Základní a střední škola může požadovat, pokud to považuje za nezbytné, doložení nepřítomnosti žáka z důvodu nemoci ošetřujícím lékařem žáka, resp. praktickým lékařem pro děti a dorost, a to pouze jako součást omluvenky vystavené zákonným zástupcem nezletilého žáka (popřípadě

¹ § 3 odst. 8 a 9 vyhlášky č. 291/1991 Sb., o základní škole, ve znění pozdějších předpisů.

vychovatelem domova mládeže, pokud jde o nezletilého žáka střední školy ubytovaného v domově mládeže) nebo omluvenky vystavené zletilým žákem, a to pouze v případě, že nepřítomnost žáka ve škole přesáhne tři dny školního vyučování.

- (3) Na dobu nepřítomnosti žáka ve škole, která předchází návštěvě žáka u ošetřujícího lékaře, resp. praktického lékaře pro děti a dorost, není tento lékař oprávněn vydat potvrzení o nemoci, neboť zpětně nelze jednoznačně a zodpovědně posoudit zdravotní stav žáka.
- (4) Ve zcela výjimečných, individuálně stanovených případech (především v případě časté nepřítomnosti žáka nasvědčující zanedbávání školní docházky) může škola požadovat jako součást omluvenky potvrzení ošetřujícího lékaře, resp. praktického lékaře pro děti a dorost, o nemoci žáka i v případě nepřítomnosti, která nedosahuje délky uvedené v odstavci 2.
- (5) Školy a zdravotnická zařízení, tedy i praktičtí lékaři pro děti a dorost, jsou v souladu s § 10 odst. 4 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, povinni oznamovat orgánu sociálně-právní ochrany dětí skutečnosti nasvědčující tomu, že se v konkrétních případech jedná o děti, na něž se sociálně-právní ochrana zaměřuje (o děti, které vedou zahálčivý nebo nemravný život spočívající zejména v tom, že zanedbávají školní docházku; o děti, jejichž rodiče neplní povinnosti plynoucí z rodičovské zodpovědnosti, nebo tato práva nevykonávají či jich zneužívají apod.).
- (6) O neomluvené i zvýšené omluvené nepřítomnosti informuje třídní učitel výchovného poradce, který tyto údaje vyhodnocuje. Při zvýšené omluvené nepřítomnosti ověřuje její věrohodnost. Neomluvenou nepřítomnost do součtu 10 vyučovacích hodin řeší se zákonným zástupcem žáka nebo zletilým žákem třídní učitel formou pohovoru, na který je zákonný zástupce nebo zletilý žák pozván doporučeným dopisem. Projedná důvod nepřítomnosti žáka a způsob omlouvání jeho nepřítomnosti a upozorní na povinnost stanovenou zákonem. Seznámí zákonného zástupce nebo zletilého žáka s možnými důsledky v případě nárůstu neomluvené nepřítomnosti. Provede zápis z pohovoru (doporučený vzor - příloha č.1), do něhož uvede způsob nápravy dohodnutý se zákonným zástupcem nebo zletilým žákem. Zákonný zástupce nebo zletilý žák zápis podepíše a obdrží kopii zápisu. Případné odmítnutí podpisu nebo převzetí zápisu zákonným zástupcem nebo zletilým žákem se do zápisu zaznamená.
- (7) Během období, kdy škola vyhodnocuje neomluvenou nepřítomnost, může ředitel školy v zájmu zjištění pravé příčiny záškoláctví žáka a jejího odstranění požádat o spolupráci odborníky z oblasti pedagogicko-psychologického poradenství, popř. orgány sociálně-právní ochrany dětí².
- (8) Při počtu neomluvených hodin nad 10 hodin svolává ředitel školy školní výchovnou komisi, které se dle závažnosti a charakteru nepřítomnosti žáka účastní: ředitel školy, zákonný zástupce, třídní učitel, výchovný poradce, zástupce orgánu sociálně-právní ochrany dětí, školní metodik protidrogové prevence, popř. další odborníci a zástupce rady školy, pokud byla zřízena.
- (9) Pozvání zákonných zástupců na jednání školní výchovné komise se provádí doporučeným dopisem. O průběhu a závěrech jednání školní výchovné komise se provede zápis, který zúčastněné osoby podepíší (doporučený vzor - příloha č.2). Případná neúčast nebo odmítnutí podpisu zákonnými zástupci se v zápisu zaznamená. Každý účastník jednání obdrží kopii zápisu.
- (10) V případě, že neomluvená nepřítomnost žáka přesáhne 25 hodin, ředitel školy zašle bezodkladně oznámení o pokračujícím záškoláctví (doporučený vzor - příloha č.3) s náležitou dokumentací příslušnému orgánu sociálně-právní ochrany dětí nebo pověřenému obecnímu úřadu. Tato ohlašovací povinnost vychází z platné právní úpravy³.

² § 4 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně - právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů.

³ §10 odst. 4 zákona č.359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů.

Čl. 13 odst. 13 Pracovního řádu pro zaměstnance škol a školských zařízení č.j. 14269/2001-26.

- (11) V případě opakovaného záškoláctví v průběhu školního roku, pokud již byli zákonní zástupci pravomocným rozhodnutím správního orgánu postiženi pro přestupek podle ustanovení zákona⁴, je třeba postoupit v pořadí již druhé hlášení o zanedbání školní docházky Policii ČR, kde bude případ řešen jako trestní oznámení pro podezření spáchání trestného činu ohrožení mravní výchovy mládeže⁵. Kopie hlášení o zanedbání školní docházky bude zaslána příslušnému okresnímu úřadu nebo pověřenému obecnímu úřadu.

Čl. III

Závěrečné ustanovení

- (1) Ustanovení čl. II odst. 1 až 5 jsou stanoveny v dohodě se Sdružením praktických lékařů pro děti a dorost České republiky.
- (2) Metodický pokyn nabývá účinnosti dnem vyhlášení ve Věstníku Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy.

Mgr. Eduard Zeman

ministr školství, mládeže a tělovýchovy

⁴ § 31 zákona č. 200/1990 Sb., o přestupcích.

⁵ § 167, § 168 a § 217 odst. 1 zákona č. 140/1961 Sb., trestního zákona, ve znění pozdějších předpisů.
§ 10 odst. 4 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně - právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů.

Závěry pohovoru, doporučení, dohodnutý další postup:

S uvedenými skutečnostmi zákonní zástupci souhlasí a zavazují se řídit závěry pohovoru.

V případě pokračující neomluvené absence berou zákonní zástupci na vědomí možné následky spojené s přestupkovým řízením, popř. následným trestním oznámením.

Datum:

Podpis zákonných zástupců:

Razítko školy:

Podpis třídního učitele / učitelky:

Příloha č. 2

Doporučený vzor zápisu z výchovné komise

Zápis z výchovné komise

k řešení neomluvené nepřítomnosti žáka

Jméno žáka /žákyně:	
Datum narození:	
Bydliště:	
Škola – třída - ročník:	

Účastníci jednání: zákonní zástupci žáka

třídní učitel

výchovný poradce

vedení školy

kurátor sociálně-právní ochrany dětí

školní metodik protidrogové prevence

zástupce rady školy

ostatní

Předmět jednání:

Výchovná opatření:

Zapsal/a/:

S uvedenými skutečnostmi zákonní zástupci souhlasí a zavazují se řídit závěry tohoto jednání.

V případě pokračující neomluvené absence berou zákonní zástupci na vědomí možné následky spojené s přestupkovým řízením, popř. následným trestním oznámením.

Datum:

Podpis zákonných zástupců:

Razítko školy:

Podpis ředitele / ředitelky školy:

Příloha č. 3

Doporučený vzor oznámení o zanedbání školní docházky

Přestupková komise obce či městské části v.....

OZNÁMENÍ O ZANEDBÁNÍ ŠKOLNÍ DOCHÁZKY

Žák/žákyně:		Bydliště:
R.Č.:	Ročník:	
Rok školní docházky:		
Počet zameškaných hodin celkem:		Dítě je ve výchově: 1) zákon. zástupců: a) obou rodičů b) pouze otce c) pouze matky 2) ostatní:
Z toho neomluveno:		
Jedná se o záškoláctví: a) jednorázové b) opakované		
Zákonný zástupce:		Bydliště/sídlo:
Zaměstnavatel:		
Zákonný zástupce:		Bydliště/sídlo:
Zaměstnavatel:		

Opatření k řešení záškoláctví přijatá školou:

1/ Ve věci neomluvené absence byli dne.....zákonní zástupci žáka písemně pozváni k návštěvě školy.

2/ Pohovor se zákonnými zástupci žáka se konal dne

3/ Ve spolupráci třídního učitele s lékařem byla ověřena fakta (věrohodnost omluvenky, porušování léčebného řádu apod.).

4/ Výchovným poradcem bylo zpracováno vyjádření k případu záškoláctví.

5/ Vzhledem k pokračujícímu záškoláctví žáka byli dne.....zákonní zástupci písemně pozváni do školy na jednání výchovné komise.

6/ Jednání výchovné komise se konalo dne

7/ Záškoláctví přesáhlo (25)..... neomluvených hodin a pokračuje. Oznamuje se jako přestupek na Školskou přestupkovou komisi

4.7.2 Poznámka:

4.7.3

4.7.4

4.7.5

4.7.6	Datum	třídní učitel/učitelka	ředitel/ředitelka	razítko
	školy			

Přílohy: podklady k jednání Školské přestupkové komise

1. Kopie písemného pozvání zákonných zástupců žáka k návštěvě školy
2. Kopie zápisu z pohovoru se zákonnými zástupci žáka
3. Písemné vyjádření výchovného poradce
4. Kopie písemného pozvání zákonných zástupců žáka na jednání výchovné komise
5. Kopie zápisu z jednání výchovné komise